

Jäsentensä näköiset

Puolueiden sisäinen demokratia Suomessa

Kirjoittajat:

Pääluvut: Juuso Suutari

Puoluekäytännöt: Jussi Kanner

Demo Finlandia käsittelevät luvut: Anna Juhola

Taitto: Pauliina Paijola / Paupai Design

Paino: Sokkeli

© Kirjoittajat ja Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö – Demo Finland 2021

www.demofinland.org

Julkaisu on toteutettu ulkoministeriön tuella.

Sisältö

Esipuhe	4
Julkaisun rakenne	5
1. Johdatus puolueiden sisäiseen demokratiaan	6
2. Jäsenten yhdenvertainen osallistuminen	11
2.1. Sukupuolten tasa-arvo	11
Puoluekäytäntö: Keskustan sukupuolikiintiöt	15
2.2. Nuorten asema puolueissa	16
Puoluekäytäntö: RKP ja nuorten osallistaminen	20
2.3. Puoluejäsenyys	21
Puoluekäytäntö: Perussuomalaisten suora jäsenyys	24
2.4. Demo Finland edistää aliedustettujen ryhmien poliittista osallistumista	25
3. Jäsenten osallistuminen päätöksentekoon	27
3.1. Ehdokkaiden valinta vaaleihin	27
Puoluekäytäntö: SDP ja ehdokasvaalit	31
3.2. Jäsenäänestykset politiikasta	32
Puoluekäytäntö: Vasemmistoliiton suorat jäsenäänestykset	34
3.3. Puoluejohdon asema	35
Puoluekäytäntö: Vihreiden puoluejohdon kausirajaukset	39
3.4. Demo Finland tukee poliitikkojen kasvamista monipuoluedemokratiaan	40
4. Jäsenten osallistuminen ohjelmatyöhön	41
4.1. Jäsenten työryhmätyöskentely	42
Puoluekäytäntö: Kokoomuksen kaikille jäsenille avoimet työryhmät	44
4.2. Jäsenkyselyt päätöksenteon tukena	45
Puoluekäytäntö: Kristillisdemokraattien jäsenkyselyt ja kyselytunnit	48
4.3. Uusien teknologioiden hyödyntäminen	49
Puoluekäytäntö: Liike Nytin verkkoalusta	51
4.4. Demo Finland vahvistaa puolueiden ohjelmallisuutta	52
Lopuksi	53
Lähteet	54

Esipuhe

Osallistuminen poliittiseen toimintaan on ihmisoikeus, joka on taattava kaikille, myös erilaisille vähemmistöryhmille. Siksi myös puolueiden sisäisen toiminnan on oltava demokraattista ja kaikille avointa. Demokratian toteutumisen kannalta onkin olennaista, että kaikki saavat äänensä kuuluviin puolueissa.

Tässä uraauurtavassa julkaisussa esittelemme suomalaisten eduskuntapuolueiden erilaisia tapoja toteuttaa puolueiden sisäistä demokratiaa. Ei ole olemassa yhtä oikeaa demokratian mallia, eikä myöskään yhtä oikeaa tapaa toteuttaa puolueiden sisäistä demokratiaa. Puolueiden toimintatavat heijastavat kunkin puolueen historiallista taustaa, ideologiaa ja käsitystä demokratiasta. Siksi tämän julkaisun tarkoitus ei ole arvioida, mikä puolue on eniten tai vähiten demokraattinen, vaan esitellä erilaisia toimintatapoja ja käytäntöjä.

Puolueiden sisäinen demokratia tarkoittaa niitä puolueiden sääntöjä, käytäntöjä ja menettelytapoja, joiden kautta puolueet tukevat ja toteuttavat jäsentensä oikeuksia ja mahdollisuuksia osallistua puolueen päätöksentekoon. Tämän osatekijöitä ovat esimerkiksi puoluejohdon vastuuvollisuus, ehdokasvalintojen toteuttaminen, jäsenten kuuleminen sekä kaikkien tasavertaiset vaikutusmahdollisuudet. Aihe on tärkeä, sillä puolueiden menettelytavat ratkaisevat sen, kuinka hyvin tai huonosti kansalaisten mielipiteet ja toiveet tulevat edustetuiksi politiikassa. Tätä kautta puolueet ovat koko demokraattisen yhteiskunnan portinvartijoita.

Puolueet ovat demokraattisen järjestelmän kulmakiviä. Puolueiden kautta kansalaiset kokoontuvat yhteen ajamaan heille tärkeitä asioita, valitsemaan ehdokkaita vaaleihin ja tekemään päätöksiä yhteiskunnallisista kysymyksistä. Demokraattisessa järjestelmässä kaikki saavat äänensä kuuluviin tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, ja siksi myös puolueiden tulee olla demokraattisia, yhdenvertaisia ja tasa-arvoisia.

Vaikka julkaisussa viitataan tutkimuskirjallisuuteen, julkaisu ei itsessään ole akateeminen tutkimus, vaan käytännön työhön tarkoitettu selvitys. Suomenkielisen julkaisun pohjalta tulemme laatimaan myös laajennetun englanninkielisen version, jonka kautta suomalaisten puolueiden kehittämiä käytäntöjä voidaan hyödyntää myös Demo Finlandin tekemässä työssä kehittyvien demokratioiden puolueiden parissa. Puolueiden sisäisen demokratian parissa tekemämme työ tukee tavoitettamme luoda mahdollisuuksia puolueiden vertaisoppimiseen niin toistensa kuin Demo Finlandin kumppanimaiden puolueiden kanssa.

Demo Finland on kaikkien suomalaisten eduskuntapuolueiden yhteinen järjestö, joka tukee monipuoluedemokratiaa Suomessa ja kehittyvissä demokratioissa. Kiitämme lämpimästi kaikkia jäsenpuolueitamme julkaisuun osallistumisesta, julkaisuun haastateltuja puolueiden edustajia sekä julkaisun tekemiseen osallistuneita Demo Finlandin nykyisiä ja entisiä työntekijöitä. Toivomme, että tästä julkaisusta on hyötyä sekä politiikasta kiinnostuneille kansalaisille, puolue toimijoille että puolueille itselleen.

Anu Juvonen

Toiminnanjohtaja

Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö – Demo Finland

Julkaisun rakenne

Julkaisun alussa on lyhyt johdatus puolueiden sisäiseen demokratiaan yleisesti. Tämän jälkeen pääosa julkaisusta käsittelee puolueiden sisäistä demokratiaa kolmen eri näkökulman kautta:

1. Miten kaikkien jäsenten yhdenvertainen osallistuminen toteutetaan eri puolueissa?
2. Millaisia virallisia ja sääntömääräisiä sisäisen demokratian käytäntöjä eri puolueilla on?
3. Millaisten epämuodollisten tapojen kautta eri puolueiden jäsenet voivat osallistua puolueen linjausten muodostamiseen?

Kukin näistä kolmesta pääluvusta jakautuu kolmeen tarkempaan alalukuun tiettyä teemaa koskien. Näissä alaluvuissa esittelemme kaikkien suomalaisten puolueiden sääntöjä ja toimintatapoja kyseiseen teemaan liittyen. Jokaisen alaluvun yhteydessä esittelemme myös yhden tarkemman esimerkin sisäisen demokratian toteuttamisesta suomalaisessa eduskuntapuolueessa. Kunkin käytännön esittely vain yhden puolueen kautta ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö sama käytäntö olisi käytössä missään muussa puolueessa, tai etteikö kyseinen puolue hyödyntäisi myös muita hyviä käytäntöjä.

Jokaisen pääluvun päätteeksi kerrotaan lyhyesti myös Demo Finlandin kansainvälisestä työstä ja siitä, miten se tukee demokratiaa ja erityisesti kehittyvien demokratioiden puolueiden yhdenvertaisuutta ja ohjelmallisuutta.

1. Johdatus puolueiden sisäiseen demokratiaan

Puolueiden sisäistä demokratiaa on puolustettu sekä periaatekysymyksenä että käytännön hyötyjen vuoksi. Periaatetasolla voidaan argumentoida, että demokratia on tärkeä arvo, jota pitää tukea. Osallistuminen poliittiseen toimintaan on ihmisoikeus, joka on taattava kaikille, myös erilaisille vähemmistöryhmille. Siksi myös puolueiden sisäisen toiminnan on oltava demokraattista ja kaikille avointa.

Sisäisellä demokratialla voidaan nähdä olevan myös välinearvoa. Sisäisesti demokraattinen puolue houkuttelee mukaan toimintaan laajasti erilaisia ihmisiä, mikä potentiaalisesti lisää puolueen kannatusta suoraan. Mikä tärkeämpää, sisäinen demokratia tekee puolueen linjanmuodostuksesta ja henkilövalinnoista aiempaa edustavampia ja kattavampia. Tämä taas voi johtaa puolueen kannatuksen nousemiseen, kun puolue tekee laajempaan ihmisjoukkoon vetoavia päätöksiä. Siksi puolueen kannattaa olla sisäisesti demokraattinen oman menestyksensä edistämiseksi.

Tutkimusten perusteella näyttää siltä, että puolueiden sisäinen demokratia eteneekin usein juuri tappiollisten vaalien jälkeen, jolloin puolueet etsivät keinoja parantaa menestystään tulevissa vaaleissa.¹ Toisaalta sisäisen demokratian lisääminen ei välttämättä suoraan paranna puolueen vaalimenestystä. Yhden teorian mukaan tämä johtuu siitä, että puolueen jäsenistön toiveet ja mielipiteet eroavat niin paljon kaikkien äänestäjien näkemyksistä, että jäsenten vaikutusvallan lisääminen itse asiassa vähentää puolueen harjoittaman politiikan houkuttelevuutta.²

Puolueiden sisäinen demokratisoituminen ei ole edennyt viime vuosikymmenten aikana täysin kriittikittä. Voidaan kysyä, heikentyvätkö puoluejohdon mahdollisuudet tehdä päätöksiä, jos jäsenistö voi painostaa heitä liikaa.³ Teoriatasolla taas on pelätty sitä, että suorilla jäsenäänestyksillä puolue-eliitti voi pyrkiä ohittamaan puolueen aktiivitoimijat vetoamalla suoraan jäsenistöön.⁴ Kriittistä ja haasteista huolimatta puolueet sekä Suomessa että maailmalla ovat lisänneet jäsenten vaikutusmahdollisuuksia.

---

¹ Cross & Blais 2012.

³ Scarrow 2005, s. 4.

² Cross & Katz 2013, s. 171, 174.

⁴ Cross & Katz 2013, s. 120.

Päätöksenteko suomalaisissa puolueissa

Suomalaisten eduskuntapuolueiden korkein päättävä elin on puoluekokous. Puoluekokous valitsee puolueen johdon ja päättää puolueohjelmasta, joten sen käytännöllä on suuri merkitys puolueen sisäisen demokratian kannalta. Puoluekokouksen järjestämisykli vaihtelee:

PUOLUEKOKOUKSEN JÄRJESTÄMINEN		
Joka vuosi	Joka toinen vuosi	Joka kolmas vuosi
RKP Vihreät	Keskusta Kokoomus Kristillisdemokraatit Liike Nyt Perussuomalaiset ¹	SDP Vasemmistoliitto

- 1. Perussuomalaiset: Puoluekokouksettominä vuosina kokoontuu perussuomalaisten puolue neuvosto, joka koostuu puoluevaltuustosta, kunnanvaltuutetuista ja edellisen puolue neuvoston valitsemista jäsenistä. Muilla eduskuntapuolueilla ei ole vastaavaa elintä.*

Kahdessa puolueessa (perussuomalaiset ja Liike Nyt) kaikki puolueen jäsenet saavat osallistua puoluekokoukseen ja sen päätöksentekoon. Tätä ja muita jäsenkäytäntöjä kuvataan tarkemmin luvussa 3.

Muissa eduskuntapuolueissa kaikki jäsenet eivät voi osallistua puoluekokoukseen, vaan edustus-oikeus perustuu puoluejärjestön jäsenmäärään ja asemaan puolueorganisaatiossa:

PUOLUEKOKOUSEDUSTAJIEN JAKAUTUMINEN 1		
Kaikki jäsenet voivat osallistua	Piirin/valtakunnallisen jäsenjärjestön jäsenmäärän suhteellinen osuus koko puolueen jäsenmäärästä	Puoluejärjestön jäsenmäärään perustuva edustajamäärä
Liike Nyt Perussuomalaiset	Kokoomus SDP Vasemmistoliitto Vihreät	Keskusta Kristillisdemokraatit RKP

SDP:n, kokoomuksen, vihreiden ja vasemmistoliiton puoluekokouksessa jokainen piiri saa asettaa edustajia sen perusteella, kuinka suuren osan puolueen jäsenmäärästä kyseisen piirijärjestön jäsenet muodostavat. SDP:ssä ja vasemmistoliitossa nämä edustajat valitaan jäsenvaalilla joko

piirin tasolla tai pienemmissä vaaliyhtymissä. Vihreissä tämä oikeus on piirien lisäksi myös valtakunnallisilla jäsenjärjestöillä ja kokoomuksessa valtakunnallisilla jäsenliitoilla. Kokoomuksessa ja vihreissä piirin tai valtakunnallisen järjestön saama edustajamäärä jaetaan edelleen eteenpäin piirin jäsenjärjestöille, ja kukin jäsenjärjestö valitsee itse omat edustajansa puoluekokoukseen. Kokoomuksen säännöissä jokainen puolueen henkilöjäsenyhdistys sekä kunnallisjärjestö on kuitenkin oikeutettu vähintään yhteen äänivaltaiseen edustajaan ja paikallisyhdistykset vähintään yhteen edustajaan, jolla on käytössään äänen viidesosa.

Keskusta, RKP ja kristillisdemokraatit eivät jaa puoluekokousedustusta suhteellisesti ja piirikohdaisesti, vaan jokaisella puoluejärjestöllä on asemastaan riippuen oikeus tiettyyn edustukseen jäsenmääränsä perusteella:

PUOLUEKOKOUSEDUSTAJIEN JAKAUTUMINEN 2			
	Keskusta	RKP	Kristillisdemokraatit
Piirijärjestö	4 edustajaa/ alkava 5 000 jäsentä	3 edustajaa	3 edustajaa
Kunnallisjärjestö	3 edustajaa	-	-
Perusjärjestö	1 edustaja/ alkava 50 jäsentä	1 edustaja ensimmäistä 150 jäsentä kohti + 1/alkava 75 jäsentä	1 edustaja + 1 edustaja jos yli 9 jäsentä + 1/alkava 20 jäsentä
Erityisjärjestöt	2 edustajaa/ alkava 5 000 jäsentä	3 edustajaa	25 edustajaa
Erityisjärjestö- jen piirijärjestöt	4 edustajaa/ alkava 5 000 jäsentä	-	-

Puoluekokouksen lisäksi tärkeimmät päätöksentekijät puolueissa ovat puoluehallitus, joka johtaa puolueen käytännön työskentelyä, sekä laajempi puoluevaltuusto, joka käyttää korkeinta päätösvaltaa puoluekokousten välillä. Puoluehallituksen ja puoluevaltuuston kokoonpano ja toimivaltuudet vaihtelevat paljon puolueesta toiseen.

Puoluelait ja puolueet

Puolueet eivät toimi tyhjiössä. Puolueiden omien päätösten ja sääntöjen ohella niiden sisäistä toimintaa säädellään monessa maassa esimerkiksi perustuslaissa tai erillisessä puoluelaisissa. Maailman ensimmäinen puoluelaki säädettiin (Länsi-)Saksassa vuonna 1967, joten Suomen vuonna 1969 säädetty puoluelaki on yksi vanhimmista puoluelaeista. Myös puolueen ja valtion oma historia vaikuttavat siihen, millaiseksi politiikka ja puolue toiminta on muotoutunut. Näissä lainsäädännön ja poliittisen kulttuurin asettamissa raameissa puolueilla on kuitenkin paljon liikkumavaraa päättää omista säännöistään, määräyksistään ja menettelytavoistaan.

⁵ European Commission for Democracy through Law 2010.

Euroopan neuvoston alainen Venetsian komissio on antanut vuonna 2010 ohjeita puolueiden sisäisestä demokratiasta ja erityisesti lainsäädännöstä, jolla sisäistä demokratiaa voidaan tukea.⁵ Noin joka toisessa Euroopan maassa puoluelainsäädäntö sisältää vaatimuksen puolueiden sisäisestä demokratiasta.⁶ Lainsäädäntö antaa puolueille pääsääntöisesti kuitenkin erittäin paljon valtaa siihen, miten sisäistä demokratiaa käytännössä toteutetaan.

Myös Suomessa puolueilla on lakisääteisiä velvoitteita sisäisen demokratian toteuttamiseen. Suomalaisessa lainsäädännössä puolueet ovat rekisteröityjä yhdistyksiä, ja yhdistyksillä on lähtökohtaisesti yhdistyslain mukaan velvollisuus taata jäsenten päätösmahdollisuudet yhdistyksen toiminnassa. Puoluelaki antaa puolueille kuitenkin lisäksi erityisen vastuun ”kansanvaltaisen päätöksenteon” turvaamisesta puolueen päätöksenteossa ja toiminnassa.⁷ Tässä kirjauksessa on vahvistettu yleinen demokraattisuuden periaate, mutta tarkoituksella jätetty puolueiden itsensä päätettäväksi se, miten tämä demokraattisuus käytännössä toteutetaan. Suomalainen lainsäädäntö lähtee siitä, että puolueen sisäinen demokraattisuus ei ole yksiulotteinen jana vähemmän demokraattisesta enemmän demokraattiseen, vaan on olemassa erilaisia sisäisen demokratian malleja ja käytäntöjä, joista puolueet voivat valita itselleen parhaiten sopivat.

Vaikka eurooppalaisilla puolueilla on paljon eroja, ne ovat järjestäytyneet hyvin samankaltaisesti. Järjestäytyminen perustuu massapuolueen malliin, jossa hallinto järjestetään alhaalta ylöspäin, ja korkein päätöksiä tekevä elin on jäsenten tai jäsenten edustajien muodostama puoluekokous. Tutkija Lauri Karvosen mukaan Suomessa vuonna 1969 voimaan tullut puoluelaki on vaikuttanut merkittävästi puolueiden sisäiseen rakenteeseen. Puoluelain yhteydessä käyttöön otettu puoluetuki on sidottu tällaiseen massapuolueen malliin, joten taloudellinen paine ohjaa puolueita järjestäytymään sen mukaisesti.⁸

Perinteistä massapuolueen mallia on viime vuosikymmeninä täydennetty erilaisilla suoran osallistumisen muodoilla, kuten jäsenäänestyksillä, sekä uusilla puoluemalleilla. Tällaisia uusia puolueita ovat esimerkiksi Italian Viiden tähden liike, Ranskan La République en marche! sekä Espanjan Podemos.⁹ Aikaisemmin vastaavia uudenlaisen demokratian malleja on otettu käyttöön vihreän liikkeen parissa 1980-luvulla esimerkiksi Saksassa, mutta liikkeen vakiintuessa eri maissa puolueiksi ja saavuttaessa lisää kannatusta ja valtaa suoran osallistumisen heikkoudet ovat nousseet esiin. Nykyään vihreät puolueet ovatkin pääosin omaksuneet massapuolueen organisaatiomallin vanhemmilta puolueilta – tosin vahvennettuna tietyillä demokraattisilla elementeillä, kuten jakamalla puheenjohtajan tehtäviä useammille henkilöille tai rajoittamalla puheenjohtajan valtaa kausi- tai muilla rajoituksilla.

Puolueen sisäinen demokraattisuus ei ole yksiulotteinen jana vähemmän demokraattisesta enemmän demokraattiseen, vaan on olemassa erilaisia sisäisen demokratian malleja.

⁶ Cross & Katz 2013, s. 40.

⁸ Karvonen 2014, s. 51.

⁷ Tarasti & Jääskeläinen 2014, 527–530.

⁹ Ignazi 2018, s. 3.

Puolueiden sisäisen demokratian tutkimus

Puolueita ja niiden sisäistä demokratiaa on tutkittu jo pitkään. Esimerkiksi varhainen sosiologi Robert Michels lanseerasi jo 1900-luvun alussa käsitteen ”oligarkian rautainen laki”, jonka mukaan mikä tahansa demokraattinen organisaatio muuttuu väistämättä harvainvallaksi, kun järjestelmässä toimivat henkilöt keräävät tietoa, kokemusta ja osaamista, joiden avulla he voivat kontrolloida rivijäseniä.

Michelsin teorian pohjalta on pohdittu, voiko puolue koskaan olla aidosti demokraattinen. Myöhempi tutkimus on kuitenkin myös haastanut tätä pessimististä näkemystä.¹⁰ Kansainvälisesti puolueiden sisäistä demokratiaa onkin viime vuosina tutkittu aiempaa enemmän. Aiempien maatai puoluekohtaisten tapaustutkimusten rinnalle on tullut myös laajempia tutkimuksia, joissa hyödynnetään data-aineistoa lukuisista eri puolueista ja maista.¹¹ Osaa näistä tutkimuksista olemme hyödyntäneet tämän selvityksen taustalähteinä, ja niiden tiedot löytyvät lähdeluettelosta.

Suurin osa puolueiden sisäisen demokratian tutkijoista katsoo, että sisäiselle demokratialle ei ole vain yhtä ideaalimallia. Benjamin von dem Bergen johtama tutkimusryhmä on kuitenkin kehittänyt puolueiden sisäisen demokratian mittaamiselle käytännöllistä menetelmää, jossa puolueiden sääntöjä arvioidaan tietyn pisteytyksen mukaisesti. Menetelmässä puolueiden sääntöjä arvioidaan kolmessa kategoriassa: jäsenten oikeudet, puolueen organisaatio sekä päätöksenteko. Nämä kolme pääkategoriaa sisältävät 91 kyllä/ei -kysymystä puolueen säännöistä, ja vastaukset pisteyttämällä saadaan keskenään vertailukelpoisia tuloksia siitä, kuinka demokraattiset säännöt puolueella on.¹² Menetelmää ei ole kuitenkaan otettu kovin laajasti käyttöön sen enempää puolueissa kuin tutkimuksissakaan.

Suomessa tutkimusta puolueiden sisäisestä demokratiasta on vain vähän, sillä tutkimukset ovat keskittyneet puolueiden sijaan enemmän vaaleihin, poliitikkoihin ja äänestäjiin. Yksi suomalainen tapaustutkimus on Karina Jutilan laaja väitöskirja keskustan sisäisestä demokratiasta vuodelta 2003.¹³ Toinen on Ilkka Koirasen, Aki Koivulan, Rauli Mickelssonin ja Arttu Saarisen artikkeli siitä, kuinka hyvin vihreiden ja SDP:n puoluekokousedustajat edustavat näiden puolueiden kannattajakuntaa ja jäsenistöä.¹⁴ Tämä jälkimmäinen tutkimus perustuu suomalaisten puolueiden jäsenille tehtyyn laajaan kyselytutkimukseen, johon liittyvää tutkimuskokonaisuutta kuvataan tarkemmin tämän julkaisun luvussa 4.2.

---

¹⁰ Esimerkiksi Scarrow, Webb & Poguntke 2017, s. 169.

¹³ Jutila 2003.

¹¹ Borz & Janda 2020, s. 1.

¹⁴ Koiranen, Koivula, Mickelsson & Saarinen 2019.

¹² von dem Berge, Poguntke, Obert, & Tipei 2013.

2. Jäsenten yhdenvertainen osallistuminen

Demokratiassa on kyse kaikkien kansalaisten tasavertaisesta osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon. Oikeus poliittiseen osallistumiseen on turvattu YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa. Päätöksenteko on myös laadukkaampaa, kun päättäjinä on erilaisia ja eri taustoista tulevia ihmisiä. Koska puolueet ovat merkittävä kanava poliittisten linjausten muodostamiselle, kansalaisten tarpeiden tuomiselle poliittiseen keskusteluun ja kansalaisten osallistumiselle, ne ovat politiikan keskeisiä portinvartijoita. Demokratian toteutumisen kannalta onkin olennaista, että kaikki saavat äänensä kuuluviin puolueissa.

Politiikassa usein aliedustettuja ryhmiä ovat esimerkiksi naiset, nuoret, vammaiset ihmiset ja kielitai muut vähemmistöt. Näihin ryhmiin kuuluvilla henkilöillä on usein muita enemmän erilaisia, päällekkäisiäkin, esteitä, jotka vaikeuttavat yhdenvertaista poliittista osallistumista. Puolueilla onkin käytössä erilaisia sääntöjä ja käytäntöjä, joilla ne varmistavat, että myös aliedustettujen ryhmien osallisuus toteutuu. Näitä keinoja voivat olla esimerkiksi erityisjärjestöt, kuten nais-, nuoris- ja opiskelijajärjestöt ja niiden toiminnan tukeminen, tai erilaiset kiintiöt. Yksittäisen jäsenen vaikutusvaltaa puolueessa määrittää myös se, miten jäsenyys on järjestetty ja mitä kautta jäsen voi osallistua puolueen päätöksentekoon.

2.1. Sukupuolten tasa-arvo

Vaikka Suomi on myöntänyt naisille täydet poliittiset oikeudet ensimmäisenä maana maailmassa, naisten määrä poliittisissa tehtävissä on edelleen pääsääntöisesti pienempi kuin miesten. Vuoden 2017 kuntavaaleissa valituista valtuutetuista 39 prosenttia oli naisia, ja kunnanhallitusten puheenjohtajista naisten osuus oli vain 30,5 prosenttia. Kansallisella tasolla tilanne on parempi: eduskunnassa ei ole koskaan ollut naisenemmistöä, mutta vuoden 2019 eduskuntavaaleissa naisten osuus kasvoi 47 prosenttiin kaikista kansanedustajista. Myös puoluejohtajista ja ministereistä historiallisen moni on tämän julkaisun kirjoittamishetkellä naisia.

Kansainvälisesti noin neljäsosa kaikista parlamentaarikoista on naisia. Naisten määrä politiikassa on tasaisesti noussut viime vuosikymmeninä, mutta tahti on ollut hidasta. Tilanteen korjaamiseksi noin joka toisessa maailman maasta on otettu käyttöön erilaisia lakisääteisiä kiintiöitä vaaleihin. Lakisääteisten kiintiöiden sijaan monessa maassa on käytössä myös puolueiden vapaaehtoisesti itselleen asettamia kiintiöitä: tällaisia maita ovat esimerkiksi Saksa, Norja ja Ruotsi. Myös Suomessa kiintiöt ovat puolueiden itse itselleen asettamia, eivät lakisääteisiä.

Kiintiöiden lisäksi tehokkaita keinoja naisten poliittisen osallistumisen tukemiseksi ovat esimerkiksi parlamenttien naisverkostot, puolueiden naisjärjestöt ja niiden välinen yhteistyö, vaalirahoituksen sääntely ja tasa-arvoinen kohdistaminen sekä toimet naisehdokkaisiin ja -poliitikkoihin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Naisilla on oikeus yhdenvertaiseen osallistumiseen politiikassa, ja demokratia ei ole aidosti edustuksellista, jos kaikkien ihmisryhmien ääni ei kuulu päätöksenteossa. On olemassa myös jonkin verran tutkimustietoa, jonka mukaan naisten laajempi poliittinen osallistuminen parantaa demokratian ja päätöksenteon laatua.¹⁵

Naisten aliedustus politiikassa ei näy vain luottamustehtävissä, vaan myös puolueiden jäsenkunnassa. Vuonna 2010 tehdyssä tutkimuksessa vertailtiin 12 eurooppalaista valtiota, joista jokaisessa enemmistö puolueiden jäsenistä oli miehiä. Naisten osuus puolueiden jäsenistä vaihteli 23 prosentin ja 49 prosentin välillä, ja seitsemässä maassa kahdestatoista naisten osuus oli laskenut 1990-luvun tilanteeseen verrattuna.¹⁶ Suomi ei ollut vertailussa mukana, mutta kuuden suurimman eduskuntapuolueen jäsenille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan miehet olivat enemmistönä viidessä puolueessa kuudesta, kun taas vihreissä naisten osuus oli lähes kaksi kolmasosaa.¹⁷

Kahdeksassa suomalaisessa eduskuntapuolueessa toteutettiin vuosina 2019–2020 tasa-arvokartoitus Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) tuottaman työkalun¹⁸ avulla. ODIHR laati jokaiselle puolueelle oman raportin, jota puolueet voivat hyödyntää tasa-arvotyössään. Kartoituksen perusteella naisten määrä puolueiden johtotehtävissä vaihtelee noin 30 ja 60 prosentin välillä. Kartoitus käsitteli myös naisten osuutta puolueiden vaaliehdokkaista, puolueiden tasa-arvo-ohjelmia sekä puolueiden toimintakulttuuria.

Sukupuolikiintiöt

Yleinen tapa naisten määrän lisäämiseksi sekä politiikassa että esimerkiksi yritysten hallituksissa on ollut sukupuolikiintiöt. Lakisääteiset ja vapaaehtoiset kiintiöt ovat olleet tehokas tapa vahvistaa naisten osallistumista: kansainvälisesti naisten määrän nousu politiikassa on ollut erityisesti kiintiöiden ansiota. Esimerkiksi YK:n tasa-arvojärjestö UN Women suosittelee kiintiöiden käyttöönottoa naisten osuuden lisäämiseksi parlamenteissa.¹⁹

Sitovat sukupuolikiintiöt päätöksiä tekevissä toimielimissä ovat yleistyneet Suomen eduskuntapuolueissa viime vuosina. Vuonna 2015 sitovat kiintiöt olivat käytössä viidessä kahdeksasta eduskuntapuolueesta, ja tällä hetkellä sitovia kiintiöitä käytetään jo seitsemässä puolueesta yhdeksästä. Kiintiöiden laajuus kuitenkin vaihtelee paljon puolueesta toiseen.

Laajimmat sukupuolikiintiöt löytyvät keskustan säännöistä: puolueessa edellytetään vähintään 40 % edustusta sekä miehiltä että naisilta puoluevaltuustossa, puoluehallituksessa ja työvalio-

---

¹⁵ Westminster Foundation for Democracy 2020.

¹⁸ OSCE 2020.

¹⁶ Cross & Katz 2013, s. 84–85.

¹⁹ UN Women 2011, s. 119.

¹⁷ Keipi, Koironen, Koivula & Saarinen 2017, s. 165.

kunnassa – siis kaikilla päätöksenteon tasoilla. RKP:n, SDP:n ja vihreiden piirissä sama kiintiö koskee puoluevaltuustoa ja puoluehallitusta, mutta vihreissä kiintiö on muotoiltu siten, että 40 % minimikiintiön sijaan käytössä on 60 % maksimikiintiöt, millä otetaan huomioon muunsukupuoliset toimijat.

Kristillisdemokraateissa 40 % sukupuolikiintiö koskee vain puoluevaltuustoa, vasemmistoliitossa taas pelkästään puoluehallitusta. Perussuomalaisissa sukupuolikiintiö koskee puolueen kolmea varapuheenjohtajaa, joista ainakin yhden tulee olla nainen ja yhden mies.

Puolueista ainoat, jotka eivät ole ottaneet lainkaan sitovia sukupuolikiintiöitä käyttöön, ovat kokoomus ja Liike Nyt. Kokoomuksen säännöissä edellytetään kuitenkin tasapuolisen sukupuolija-kauman huomioimista henkilövalinnoissa, vaikka sitovia määräyksiä tai prosenttilukuja säännöissä ei olekaan.

Naisjärjestöjen asema

Kaikilla suomalaisilla eduskuntapuolueilla on naisjärjestö, jonka asema vaihtelee rekisteröidystä yhdistyksestä itsenäiseen toimintaryhmään. Naisjärjestöt tarjoavat puolueiden naisjäsenille, -ehdokkaille ja -poliitikoille vertaistukea, apua ja parempia toimintamahdollisuuksia. Naisjärjestöt toteuttavat myös tasa-arvotyötä ja nostavat siihen liittyviä kysymyksiä esiin puolueen sisällä ja laajemmin yhteiskunnassa.

Eduskuntapuolueiden valtiolta saamasta puoluetuesta 5 % on korvamerkitty puolueiden naistoimintaan. Naisjärjestöille varattu puoluetuki on kansainvälisesti harvinainen käytäntö, jonka Suomi on ottanut käyttöön ensimmäisenä maailmassa. Eduskuntapuolueiden naisjärjestöjen yhteistyöelin on Naisjärjestöt Yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry, johon kuuluvat puolueiden naisjärjestöjen lisäksi myös Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja Sukupuolentutkimuksen seura ry.

Naisjärjestöille varattu puoluetuki on kansainvälisesti harvinainen käytäntö, jonka Suomi on ottanut käyttöön ensimmäisenä maailmassa.

Kansainvälisesti katsoen puolueiden naisjärjestöt ovat Suomessa poikkeuksellisen laajalle levinnyt instituutio. Kansainvälisessä vertailussa, jossa oli mukana 142 puoluetta 24 eri maasta, vain joka kolmannella vertailussa mukana olleella puolueella oli naisjärjestö, ja vain neljässä maassa kaikilla puolueilla oli naisjärjestö tai -verkosto: nämä maat olivat Iso-Britannia sekä Pohjoismaat Suomi, Ruotsi ja Norja.²⁰ Toisessa tutkimuksessa oli mukana 122 puoluetta, joista 41 prosentilla oli naisjärjestö. Vertailussa tutkittiin myös naisjärjestöjen oikeutta osallistua puolueen päätöksentekoon, ja noin joka toisella naisjärjestöllä oli tällainen oikeus joko puoluekokouksessa, puoluehallituksessa tai molemmissa.²¹

Myös Suomessa usealla naisjärjestöllä on sääntömääräinen oikeus osallistua puolueen päätöksentekoon. Keskustassa naisjärjestöllä on suoraan yksi edustaja puoluehallituksessa ja viisi edustajaa puoluevaltuustossa, ja kristillisdemokraateissa naisjärjestöllä on puolueen valtakunnallisena jäsenjärjestönä oikeus yhteen edustajaan puoluehallituksessa ja kahteen edustajaan puoluevaltuustossa. RKP:n naisjärjestöllä on oikeus vähintään yhteen edustajaan puoluehallituksessa ja yhteen puoluevaltuustossa.

Tietyissä puolueissa naisjärjestöllä on varsinaisen edustajan sijaan rajatumpia oikeuksia puolueen hallintoelimissä: perussuomalaisissa naisjärjestön puheenjohtajalla on puheoikeus puoluehallituksessa, ja SDP:ssä ja vasemmistoliitossa naisjärjestöjen edustajilla on puheoikeus puoluevaltuustossa. Muissa puolueissa naisjärjestöillä ei ole säännöissä määrättyä oikeutta edustukseen:

PUOLUEIDEN NAISJÄRJESTÖJEN EDUSTUSOIKEUDET			
Kiintiöpaikka/-paikkoja puoluehallituksessa ja puoluevaltuustossa	Puheenjohtajalla puhe- ja esitysoikeus puoluehallituksessa	Edustajalla puheoikeus puoluevaltuustossa	Ei sääntömääräisiä oikeuksia
Keskusta	Perussuomalaiset	SDP	Kokoomus
Kristillisdemokraatit		Vasemmistoliitto	Liike Nyt
RKP			Vihreät

Poliittisen naisjärjestön lisäksi perussuomalaisilla, vihreillä ja SDP:llä on myös erilliset miesjärjestöt. Puolueiden miesjärjestöillä ei ole NYTKIS ry:tä vastaavaa monipuoluepohjaista yhteistyöelintä eikä sääntömääräisiä edustus-oikeuksia.

²⁰ Cross & Katz 203, s. 86–88.

²¹ Scarrow ym. 2017, s. 119–121.

Keskustan sukupuolikiintiöt

Suomalaisista eduskuntapuolueista keskusta toimii hyvänä esimerkkinä sukupuolikiintiöiden laajasta hyödyntämisestä. Keskustassa otettiin sukupuolikiintiöt laajamittaisesti käyttöön sääntömuutoksen yhteydessä vuonna 2010, jolloin puolueen sääntöihin kirjattiin, että ”puolue-elinten kokoonpanossa toteutetaan mahdollisimman hyvää sukupuoltenvälistä tasa-arvoa. Puoluevaltuuston, puoluehallituksen ja työvaliokunnan kokoonpanossa tulee olla sekä naisia että miehiä kumpiakkin vähintään 40 prosenttia.”

Naiset ovat olleet keskustassa johtopaikoilla toki jo ennen sääntömuutosta. 2000-luvulla keskustalla on ollut neljä naista puolueen johdossa. Heistä kaksi, Anneli Jäätteenmäki ja Mari Kiviniemi, toimivat myös Suomen pääministereinä. Tästä huolimatta miesten ja naisten edustus ei ole ollut tasapainoista puolueen päätöksentekoeleimissä kaikilla tasoilla.

Keskustanaisten puheenjohtaja **Ulla Parviainen** muistelee pääministeri Vanhasen sanoneen noin vuoden 2005 paikkeilla, että kymmenessä vuodessa naiset tulevat ottamaan haltuunsa keskustan puheenjohtajapaikat kaikilla tasoilla. Olihan ensimmäinen puolueen naispuheenjohtaja jo nähty. Ja tosiaan, seuraavan 10 vuoden sisään nähtiin keskustalla jo toinen naispuheenjohtaja. Sen sijaan muilla puolueen tasoilla vastaavaa naisten esiinnousua ei tapahtunut, vaan naiset olivat edelleen aliedustettuina. Siksi tarvittiin kiintiöiden määrittämistä puolueen sääntöihin.

Kiintiöiden asettaminen tapahtui Parviaisen mukaan lopulta kivuttomasti. Sen sijaan kiintiöiden toteutus ei lähtenyt täysin luontevasti käyntiin. Kun kiintiön toteuttamiseksi esimerkiksi puoluevaltuustoon pyydettiin esittämään jokaisesta piiristä naista ja miestä, oli Parviaisen mukaan henkenä ”mistä piireistä joudutaan ottamaan naiset?” Eli miehet koettiin edelleen piirien pääehdokkaana.

Keskustan naisyhdistykset ovat Parviaisen mukaan tehneet pitkään työtä tasa-arvon edistämiseksi. Niiden tarkoitus on ajaa naisten asemaa ja tasa-arvoa laajasti ajateltuna. Siksi keskustan naisyhdistyksiin voi liittyä myös miehiä, ja tavoite palveleekin kaikkia. ”Sukupuolten tasapuolinen osallistuminen tuottaa parempilaatuista päätöksentekoa”, Parviainen tiivistää.

2.2. Nuorten asema puolueissa

Nuorten äänestysaktiivisuus on Suomessa alhainen, ja se on ollut laskemaan päin viime vuosina. Nuoret ovat osittain tämän takia aliedustettu ryhmä poliittisten päättäjien joukossa. Toisaalta ehdokkaiden joukossa nuoria on ollut koko 2000-luvun ajan enemmän kuin heidän osuutensa on koko väestöstä.²² Ehdokasmäärä ei kuitenkaan nuorten kohdalla usein käänny voitetuiksi paikoiksi. Yksi syy tähän on se, että vaalikampanjoiden hinta on noussut tasaisesti: vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vain kaksi ehdokasta ponnisti eduskuntaan alle 5 000 euron henkilökohtaisella vaalibudjetilla.²³

Nuoret ovat aliedustettu ryhmä paitsi päättäjien, myös puoluejäsenten ja politiikasta kiinnostuneiden joukossa. Erään kyselytutkimuksen mukaan alle 35-vuotiaiden suomalaisten joukossa oli selvästi vähemmän sekä politiikasta kiinnostuneita että puolue toimintaan osallistuneita kuin vanhemmissa ryhmissä.²⁴ Erityisesti puoluejäsenyys on nuorten parissa melko harvinaista: Suomen kuuden suurimman eduskuntapuolueen jäsenille tehdyn kyselyn mukaan vuonna 2016 vain vihreissä puoluejäsenten keski-ikä oli alle 50 vuotta.²⁵

Toisaalta nuoret ovat joidenkin tutkimusten mukaan muita kiinnostuneempia tietyistä vaikuttamisen muodoista, jotka eivät kuulu perinteiseen puoluepolitiikkaan. Edellä mainitun kyselytutkimuksen mukaan nuoret olivat muuta väestöä todennäköisemmin osallistuneet vetoomuksiin, nimenkerauksiin ja kansalaisaloitteisiin tai tehneet ostopäätöksiä kuluttajavaikuttamisen näkökulmasta. Myös boikotit, väkivallaton kansalaistottelemattomuus ja mielenosoitukset olivat hieman yleisempiä nuorten parissa. Kokonaisuutena nuoret eivät olleet kuitenkaan juurikaan muita aktiivisempia.²⁶

Nuorten osallistumisen tukemiseksi useat puolueet ympäri maailman ovat ottaneet käyttöön erilaisia nuorisokiintiöitä tai varanneet nuorisojärjestöille paikkoja puoluekokouksessa tai puolueen hallituksessa. Kansainvälisessä vertailussa 122 eri puolueen kesken todettiin, että useammassa kuin kahdessa puolueessa kolmesta nuorisojärjestöllä on edustus joko puoluekokouksessa, puoluehallituksessa tai molemmissa.²⁷ Vertailun perusteella nuorisojärjestöille taatut vaikutuskanavat ovat puolueissa selvästi yleisempiä kuin esimerkiksi naisjärjestöille varatut kanavat.

---

²² Perälä 2018, s. 222, alaviite 1.

²³ Railo, Niemi, Pitkänen & Ruohonen 2016, s. 276.

²⁴ Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, s. 71.

²⁵ Koironen, Koivula, Saarinen, Räsänen 2017, s. 89.

²⁶ Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, s. 71–72.

²⁷ Scarrow ym. 2017, s.119–121.

Poliittiset nuorisjärjestöt

Jokaisella suomalaisella eduskuntapuolueella on oma nuorisjärjestönsä. Nuorisjärjestöjen toiminta on organisoitu eri puolueissa eri tavalla: joissain puolueissa nuorisjärjestö on täysin itsenäinen, toisissa taas nuorisjärjestö on puolueen jäsenjärjestö, jolloin nuorisjärjestön jäsen voi kuulua myös puolueeseen saman jäsenyyden kautta. Joissain puolueissa on erillinen opiskelijajärjestö, toisissa taas nuorilla ja opiskelijoilla on yhteinen järjestö. Nuorisjärjestöillä on myös erilaisia ikärajoja, joiden myötä jäsenyys päättyy tyypillisesti noin 30 ikävuoden kohdalla.

NUORISO- JA OPISKELIJAJÄRJESTÖT		
	Yhteinen nuoriso- ja opiskelijajärjestö	Erilliset nuoriso- ja opiskelijajärjestöt
Puoluejäsenyys automaattinen	Liike Nyt ¹ Perussuomalaiset ² Vihreät	Keskusta Kokoomus
Puoluejäsenyys vapaaehtoinen	RKP	SDP
Ei puoluejäsenyyttä	Kristillisdemokraatit	Vasemmistoliitto

1. *Liike Nyt: jäsenyys nuorisjärjestössä edellyttää jäsenyyttä puolueessa.*
2. *Perussuomalaiset: alle 18-vuotiaat nuorisjärjestön jäsenet eivät ole puolueen jäseniä.*

Organisaatiomallista riippumatta poliittiset nuorisjärjestöt ovat tärkeä kasvattaja- ja tukijärjestö poliittisesti aktiivisille nuorille sekä merkittävä kanava puolueiden rekrytoinnissa.²⁸ Järjestöjen kautta nuoret saavat tilaisuuksia osallistua koulutuksiin ja muihin tapahtumiin, kerätä kokemusta poliittisesta keskustelusta ja luottamustoimista ja luoda verkostoja puolueen sisällä ja ulkopuolella.

Tutkija Annu Perälä on tutkinut nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen merkitystä kokoomuksen, keskustan ja SDP:n rekrytoinnille vuosina 1970–2015. Tutkimuksen tulos oli, että tänä aikana noin neljäsosa näiden puolueiden kansanedustajista oli taustaltaan nuoriso- tai opiskelijajärjestöstä, eli Perälän määritelmän mukaan ”on toiminut aktiivisesti jommassakummassa järjestössä ja tullut valituksi eduskuntaan joko nuorisovuosinaan tai pian sen jälkeen”. Tällaisilla kansanedustajilla oli eduskuntaan noustessa myös keskimäärin huomattavasti enemmän kokemusta puoluepoliittisista luottamustehtävistä kuin muilla kansanedustajilla.²⁹

²⁸ Perälä 2018.

²⁹ Perälä 2018, s. 222.

Nuorten edustus puolueiden päätöksenteossa

Joissakin eduskuntapuolueissa nuorisojärjestölle on varattu sääntömääräisiä oikeuksia osallistua puolueen johtoelinten toimintaan. Laajimmat oikeudet nuorilla on keskustassa, joka on varannut puoluehallituksessa yhden paikan nuorisojärjestön edustajalle ja yhden paikan opiskelijajärjestön edustajalle sekä puoluevaltuustossa viisi paikkaa nuorisojärjestön ja kolme paikkaa opiskelijajärjestön edustajille.

Keskustan ohella ainoat puolueet, jossa nuorilla ja opiskelijoilla on sääntömääräisiä kiintiöpaikkoja puolueen johtoelimissä, ovat RKP ja kristillisdemokraatit. RKP:ssä nuorisojärjestön edustajalle on varattu vähintään yksi paikka puoluehallituksessa ja yksi paikka puoluevaltuustossa, kristillisdemokraateissa taas yksi edustaja puoluehallituksessa ja kaksi edustajaa puoluevaltuustossa.

Perussuomalaisten sääntöjen mukaan nuorisojärjestön puheenjohtajalla on läsnäolo- ja puheoikeus (ilman äänioikeutta) puoluehallituksen kokouksissa. Muissa perussuomalaisten elimissä nuorisojärjestöllä ei ole sääntömääräisiä erityisoikeuksia.

SDP ja vasemmistoliitto vuorostaan takaavat säännöissään nuorisojärjestön edustajalle läsnäolo- ja puheoikeuden (ilman äänioikeutta) puoluevaltuustossa. SDP:ssä kyseinen oikeus on nuorisojärjestön lisäksi myös opiskelijajärjestön edustajalla, mutta vasemmistoliiton opiskelijajärjestöllä vastaavaa oikeutta ei ole.

Kokoomuksen sääntöjen mukaan puoluevaltuustoa valittaessa on ”kiinnitettävä huomiota tasa-puoliseen ikäjakaumaan”, mutta varsinaisia kiintiöpaikkoja tai edustus-oikeutta nuorisojärjestön edustajilla ei ole.

Muissa puolueissa nuorilla tai opiskelijoilla ei ole erikseen säännöissä mainittuja kiintiöpaikkoja tai muuta edustus-oikeutta puoluehallituksessa tai -valtuustossa.

Nuoret puoluekokouksessa

Suomessa keskusta on taannut laajimmat sääntömääräiset oikeudet nuoriso- ja opiskelijajärjestöille myös puoluekokousten osalta. Keskustan puoluekokouksessa valtaosan edustajista muodostavat puolueosastojen ja kunnallisjärjestöjen edustajat, mutta myös nuoriso- ja opiskelijajärjestöille (sekä naisjärjestölle) on varattu mahdollisuus lähettää omia edustajiaan. Näitä edustajia voivat lähettää sekä nuorten ja opiskelijoiden keskusjärjestöt että niiden piirijärjestöt. Samantapainen järjestely on käytössä myös kokoomuksen puoluekokouksessa.

Kristillisdemokraatit eivät ole säännöissään määritelleet erityisiä edustusoikeuksia juuri nuorille, mutta sääntöjen mukaan jokainen puolueen erityisjärjestö saa lähettää korkeintaan 25 edustajaa puoluekokoukseen. Koska nuorisojärjestö on yksi puolueen erityisjärjestöistä, saa kristillisdemokraattien nuorisojärjestö tätä kautta lähettää edustajia puoluekokoukseen. Samoin RKP:n nuorisojärjestö on oikeutettu lähettämään puoluekokoukseen 3 edustajaa, joiden lisäksi järjestö voi lähettää jäsenmääräänsä perustuvan määrän edustajia.

Vasemmistoliitossa nuorisojärjestön edustajilla on sääntömääräinen läsnäolo- ja puheoikeus sekä oikeus aloitteiden tekemiseen puoluekokouksessa, mutta opiskelijajärjestöllä näitä oikeuksia ei ole. SDP:ssä nuorilla ei ole erillisiä edustajia, mutta nuoriso- ja opiskelijaliitoilla on aloiteoikeus puoluekokoukselle. Kummassakaan puolueessa nuorisojärjestön edustajilla ei kuitenkaan ole äänioikeutta.

Vihreiden ja Liike Nytin säännöissä puolueiden nuorisojärjestöille ei ole annettu mitään erityis-oikeuksia. Perussuomalaistenkaan osalta puolueen säännöissä ei ole erityisiä määräyksiä nuorisojärjestön edustusoikeudesta, mutta puolueessa on käytössä suora jäsenyys (luku 2.3), joten kaikki puolueen nuoret jäsenet ovat jo puoluejäsenyytensä kautta oikeutettuja osallistumaan puoluekokoukseen, mikäli ovat täysi-ikäisiä.

RKP ja nuorten osallistaminen

”Nuoret ovat puolueelle tärkeä ideologinen voimavara.” Tätä mieltä on RKP:n puoluesihteerin **Fredrik Guseff**. Hän tietää mistä puhuu, sillä on itse aikanaan toiminut RKP:n nuorisjärjestön Svensk Ungdomin (SU) puheenjohtajana. Nuoret tekevät puolueessa tärkeitä avauksia. Vaikka kaikki uudet ideat eivät välttämättä saa heti kannatusta, voivat ne muuttua ajan myötä osaksi puolueen vakiintunutta linjaa. Nuoret vaikuttavat pitkällä tähtäimellä puolueen ideologiseen kehitykseen.

On tärkeää, että nuoret integroidaan vahvasti puolueen toimintaan mukaan. Guseffin mukaan nuorisoa ei RKP:ssä kosita vain vaalien aikaan, kun kaivataan uusia ääniä. Sen sijaan nuorille annetaan tilaa puolueen päättävissä elimissä. RKP:ssä nuoret ovat edustettuina sekä puoluehallituksessa että -valtuustossa. Kiintiöpaikka rekisteröidyille jäsenyhdistyksille on määritelty puolueen säännöissä. Nuorisjärjestö SU:n lisäksi näitä ovat tällä hetkellä RKP:n nais- ja seniorijärjestöt. Nuoret ovat aktiivisesti mukana puolueen ohjelmatyötä tekevissä työryhmissä. Lisäksi nuorisjärjestön puheenjohtaja on osallistunut muun muassa hallitusneuvotteluihin ja eduskuntaryhmän kokouksiin.

Guseffin mukaan on luontevaa, että nuoret ovat mukana tekemässä politiikkaa ja nuoria on paljon RKP:n ehdokaslistoilla. ”Kun pääsee osallistumaan puolueen toimintaan ja päätöksentekoon, myös kiinnostus olla vaaleissa mukana kasvaa.”

Puolue tukee nuorisjärjestön toimintaa muun muassa rahoituksen avulla sekä tarjoamalla käyttöön puolueen tiloja.

2.3. Puoluejäsenyys

Puoluejäsenyys on Suomessa aiempaa harvinaisempaa. 1970-luvulla suomalaisista äänestäjistä yli 15 prosenttia oli jonkin puolueen jäseniä, nykyään enää noin 5 prosenttia.³⁰ Puolueista perussuomalaiset, vasemmistoliitto, vihreät ja puoluekentän uusi tulokas Liike Nyt ovat onnistuneet viime vuosina nostamaan jäsenmääräänsä, mutta kolmen perinteisesti suurimman puolueen jäsenistössä on käynyt suuri kato: keskustan, kokoomuksen ja SDP:n jäsenkunta on vähentynyt muutamassa vuosikymmenessä yhteensä sadoilla tuhansilla ihmisillä.³¹ Puolueiden jäsenmäärän lasku on maailmanlaajuinen trendi, mutta poliittinen aktiivisuus ja kiinnostus poliittiseen päätöksentekoon eivät ole välttämättä vähentyneet. Puoluejäsenyyden rinnalle on tullut muita vaikutustapoja, esimerkiksi yhteen asiaan keskittyviä verkostoja ja erilaisia digitaalisia alustoja.³²

Laskevista jäsenmääristä huolimatta puolueiden jäsenet ovat edelleen avainasemassa Suomen poliittisessa järjestelmässä. Puolueiden jäsenet valitsevat puoluejohdon lisäksi myös ehdokkaat eri vaaleihin, kuten luvussa 3.1 kuvataan. Ehdokkaiden valitsemisen lisäksi puolueiden jäsenet valmistelevat puolueiden politiikkalinjauksia erilaisissa työryhmissä (luku 4.1) ja päättävät linjauksista puoluekokouksissa joko suoraan tai edustuksellisesti. Jäsenistön ulkopuolelta vaikuttamaan pääsee vain harvoin.

Siksi jäsenyys puolueessa tarjoaa ainutlaatuisen vaikutuskanavan suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä, ja puolueiden jäsenet käyttävät olennaista valtaa määritellessään, ketkä saavat olla puolueen jäseniä ja ketkä eivät.

Suomalaisessa puoluejärjestelmässä virallinen jäsenyys suoraan puolueessa tai puolueen paikallisosaston kautta on olennainen edellytys vaikutusvallalle. Kansainvälisesti puoluejäsenyydelle on kuitenkin myös monia erilaisia malleja. Perinteisesti länsimainen edustuksellinen demokratia on perustunut massapuolueen mallille, jossa tietyt kriteerit täyttävä henkilö on voinut liittyä puolueen jäseneksi maksamalla jäsenmaksun. Puolueet ovat näin saaneet rahoitusta jäsenistöltä, ja jäsenillä on oikeus vaikuttaa puolueen päätöksiin. Jäsenten merkitys rahoittajana on sittemmin vähentynyt, kun useissa maissa puolueet ovat voineet saada myös julkista rahoitusta, ja samalla myös massapuolueen mallin rinnalle on tullut erilaisia tapoja organisoida puolueita.

Jäsenyys puolueessa tarjoaa ainutlaatuisen vaikutuskanavan suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä.

³⁰ Demker, Heidar & Kosiara-Pedersen 2020, s. 34–37.

³¹ Karvonen 2014, s. 54–56.

³² International IDEA 2020.

Monissa maissa poliittisten vaikutusmahdollisuuksien jakolinja ei mene yhtä selvästi jäsenen ja ei-jäsenen välillä kuin Suomessa. Eräissä maissa äänestäjä voi rekisteröityä tietyn puolueen kannattajaksi esimerkiksi äänestämisen yhteydessä, ja tämän katsotaan vastaavan puoluejäsenyyttä. Joissain maissa puolueeseen sidoksissa olevien organisaatioiden, kuten ammattiliittojen, jäsenten voidaan myös katsoa olevan puolueen jäsenen asemassa.³³ Uusissa demokratioissa puolueiden jäsenpohja on usein epävarmempi, ja puolueet järjestäytyvät monessa tapauksessa yhden johtajahahmon ympärille. Tällöin päätöksenteko tapahtuu helposti johtajan ja hänen lähimpien tukijoidensa piirissä laajemman jäsenkunnan sijaan. Toisaalta joissain puolueissa jäsenten sijaan keskiössä ovat erilaiset ruohonjuuritason verkostot ja järjestöt, jotka mobilisoivat tukea puolueelle.³⁴

Jäsenyydelle on siis paljon erilaisia malleja, ja laskevien jäsenmäärien paineessa puolueet ovat kehittäneet myös kokonaan uusia. Virallisen puoluejäsenyyden rinnalle on monessa maassa tuotu rekisteröidyn kannattajan asema. Joissain puolueissa rekisteröidyllä kannattajalla on esimerkiksi alhaisempi jäsenmaksu ja rajoitetumpi äänioikeus kuin varsinaisella jäsenellä, kun taas toisissa puolueissa ero on lähinnä kosmeettinen.³⁵ Suomessa tällaiset mallit ovat saaneet vasta vähän jalansijaa: esimerkiksi SDP:n presidenttiehdokasvalinnassa on kuitenkin annettu puolueen kannattajille äänestys-oikeus, joskin varsinaisista jäsenistä eroteltuna (luku 3).

Jäseneksi liittyminen

Yhdistyslain mukaan kuka tahansa 15 vuotta täyttänyt voi liittyä yhdistyksen jäseneksi. Poliittisten järjestöjen osalta laki kuitenkin toteaa, että niihin kuuluvan henkilön tulee olla joko Suomen kansalainen tai hänen kotipaikkansa tulee olla ulkomaalaislain mukaisesti Suomessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ulkomaalaisen pitää asua vakituisesti Suomessa voidakseen kuulua puolueeseen. Tällä pyritään rajaamaan ulkomaisten tahojen vaikutusta Suomen poliittiseen järjestelmään ja varmistamaan se, että suomalaista puoluetta ei voida johtaa ulkomailta käsin.³⁶

Eduskuntapuolueista suurin osa käyttää suoraan yhdistyslain antamia mahdollisimman laveita kriteerejä jäsenyydelle. Myös tässä asiassa perussuomalaiset ja Liike Nyt muodostavat poikkeuksen: näissä puolueissa ikäraja on 15 vuoden sijaan 18 ikävuodessa. Perussuomalaisissa jäsenten pitää lisäksi olla Suomen kansalaisia, eli pelkkä vakituinen kotipaikka Suomessa ei riitä jäsenyyteen.

Puolueeseen liittyminen edellyttää jäsenhakemusta, joka käsitellään puolueen toimielimissä. Vasemmistoliiton henkilöjäsenet sekä perussuomalaisten ja Liike Nytin kaikki jäsenet hyväksytään puolueen valtakunnallisessa johtoelimessä, puoluehallituksessa. Muiden puolueiden jäsenet ja vasemmistoliiton epäsuorat jäsenet käsittelee ja hyväksyy se puolueen alainen järjestö, jonka kautta hakija haluaa puolueeseen liittyä, käytännössä siis paikallisosasto tai vastaava puolueen alainen järjestö.

---

³³ ACE Project 2020.

³⁵ International IDEA 2020, s. 12–15.

³⁴ Scarrow 2017.

³⁶ Ulkomaalaisten asemasta puolueissa ks. Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 523.

Jäsenen erottaminen

Puolueesta erottamiseen on monia syitä, joista yleisin on jäsenmaksujen maksamatta jättäminen. Muita syitä ovat esimerkiksi toiseen puolueeseen loikkaaminen tai puoluetta vahingoittava toiminta, esimerkiksi jäsenen tekemät rikokset. Myös toiseen puolueeseen kuulumisen tai puolueen päätösten vastainen toiminta voi olla erottamisperusteena.

Vain perussuomalaisissa, Liike Nytissä sekä osittain vasemmistoliitossa jäsenet voivat kuulua suoraan puolueeseen. Kaikissa kolmessa puolueessa päätöksen yksittäisen jäsenen erottamisesta tekee puoluehallitus. Puolueiden säännöissä luetellaan hyväksyttävät erottamisperusteet, joita ovat sekä perussuomalaisilla että Liike Nytillä maksamattomat jäsenmaksut, toiseen puolueeseen kuulumisen, toisen puolueen ehdokkaaksi lähteminen, puoluetta vahingoittava toiminta sekä se, että jäsenyyden ehdot eivät täyty. Perussuomalaisten säännöissä hyväksyttäviä perusteita erottamiselle ovat näiden lisäksi myös kunnallisesta valtuustoryhmästä eroaminen, velvoitteiden täyttämättä jättäminen sekä se, että jäsenyyden ehdot eivät täyttyneet liittymishetkellä. Ainoa vasemmistoliiton säännöissä mainittu peruste henkilöjäsenen erottamiselle on jäsenmaksujen jättäminen maksamatta.

Muissa puolueissa jäsen kuuluu puolueen paikallisjärjestöön tai muuhun puolueen osana toimivaan järjestöön (esimerkiksi nuorisjärjestöön joidenkin puolueiden osalta), joten jäsenen erottamiseen liittyviä sääntöjä löytyy usein myös näiden puoluejärjestöjen omista säännöistä. Näin ollen erottamisen edellytykset ja määräykset voivat vaihdella puolueosastosta tai muusta järjestöstä riippuen. Esimerkiksi nuorisjärjestön kautta puolueeseen liittynyt henkilö saattaa menettää puoluejäsenyytensä nuorisjärjestön ikärajan ylitettyään, ellei erikseen ilmoita siirtävänsä puoluejäsenyyttänsä toisen järjestön alle.

Puolueen omat säännöt voivat sisältää erottamiseen liittyviä määräyksiä myös niissä puolueissa, joissa päätöksen tekee kyseessä olevan henkilön oma puoluejärjestö, esimerkiksi paikallisyhdistys. Jos puoluejärjestö ei halua erottaa jäsentään, puolueen johto voi päätyä erottamaan koko puoluejärjestön tai ainakin uhkaamaan sillä. Tällaisissa tilanteissa päätös erottamisesta tehdään joko puoluehallituksessa tai puoluevaltuustossa:

JÄSENYHDISTYKSEN EROTTAMINEN	
Puoluehallitus päättää erottamisesta	Puoluevaltuusto päättää erottamisesta
Keskusta	Kristillisdemokraatit ¹
Kokoomus	SDP ²
RKP	Vihreät
Vasemmistoliitto	

1. *Kristillisdemokraatit: puoluevaltuuston päätös edellyttää puoluehallituksen esitystä.*
2. *SDP:ssä erottamisvalta kulkee tasolta tasolle: puoluevaltuusto voi erottaa piirijärjestön, piirijärjestö kunnallisjärjestön, kunnallisjärjestö puolueosaston ja puolueosasto yksittäisen jäsenen.*

Perussuomalaisten suora jäsenyys

Perussuomalaiset on suomalaisten eduskuntapuolueiden joukossa Liike Nytin ohella poikkeuksellinen, sillä puolueen päättävät jäsenet ovat yhdistysten sijaan henkilöitä. Puolueen toiminnassa alusta asti mukana olleen järjestöjohtaja **Ossi Sandvikin** mukaan jäsenten suora osallistuminen kuuluu hyvin vahvasti puolueen ideologiaan ja on puolueelle arvo itsessään. Perussuomalaisilla on ollut suora jäsenyys käytössä alusta asti, ja malli otettiin käyttöön, koska nimenomaan haluttiin uusi ja erilainen tapa jäsenten osallistumiseen.

Perussuomalaisiin haetaan jäsenyyttä jäsenhakemuksella, joka hyväksytään puoluehallituksessa. Puolueeseen hyväksytyllä jäsenellä on tämän jälkeen oikeus osallistua henkilökohtaisesti puoluekokouksiin ja äänestää niissä puolueen henkilö-, ohjelma- ja sääntöasioista. Suoran jäsenyyden lisäksi puolueella on vaalilakien vaatimusten mukaisesti perustetut kuntakohtaiset paikallisyhdistykset sekä eduskuntavaalipiiri-kohtaiset piirijärjestöt.

Puolueen jäsenet eivät kuitenkaan liity paikallisyhdistyksiin automaattisesti puolueeseen liittyessään, vaan niihin on haettava erikseen. Näin ollen perussuomalaisissa on mahdollista toimia suoraan aktiivisena puolueen jäsenenä valtakunnallisella tasolla kuulumatta mihinkään paikallisyhdistykseen. Paikallisyhdistyksen jäsenyys sen sijaan edellyttää jäsenyyttä puolueessa. Käytäntö eroaa merkittävästi suuresta osasta muita puolueita, joissa puolueeseen liitytään puolueen jäsenyhdistyksen kautta eikä kaikilla jäsenillä ole oikeutta osallistua puoluekokoukseen, vaan äänivaltaa käyttävät vain jäsenyhdistykset.

Perussuomalaisten paikallisyhdistykset kuuluvat järjestöinä piiriyhdistyksiin ja lähettävät piirien kevä- ja syyskokouksiin enintään kymmenen edustajaa päättämään piirin sääntömääräisistä asioista. Paikallistasolla perussuomalaiset toimivat paikallisyhdistyksen päättäjinä tai kunnallisina luottamushenkilöinä sekä lisäksi mahdollisesti päättäjinä piiritasolla, esimerkiksi kokousedustajina tai piiritoimikunnan jäsenenä.

Sandvikin mukaan puolueen kokemukset suorasta jäsenyydestä ovat hyviä. Jäsenyystapa mahdollistaa puolueen jäsenille suoran vaikuttamiskanavan puolueen tärkeimpiin linjauksiin ja henkilövalintoihin, mutta tuo myös haasteita puoluekokousten tekniseen toteutukseen. Järjestelmän haasteet liittyvätkin Sandvikin mukaan pääasiassa puoluekokousten logistiikkaan. Vuoden 2019 puoluekokouksessa oli jo yli 3 000 osallistujaa. Puolueen kasvaessa myös puoluekokousoosallistujien lukumäärä kasvaa. Jäsenmäärän kasvaessa riittävän suurten tilojen löytäminen sekä kokouslogistiikan ja äänestysten hoitaminen on mutkikkaampaa kuin rajatummalla osallistujamäärällä. Perussuomalaisten puoluekokouksissa onkin käytetty sähköisiä äänestyksiä vuodesta 2013 lähtien.

2.4. Demo Finland edistää aliedustettujen ryhmien poliittista osallistumista

Demo Finland on tehnyt perustamisestaan saakka tuloksellista työtä naisten ja nuorten poliittisen osallistumisen vahvistamiseksi, ja politiikassa aliedustettujen ryhmien osallisuuden edistäminen puolueissa on edelleen yksi toiminnan kulmakivistä. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa naisille, nuorille tai vammaisille poliitikoille suunnattuja koulutuksia ja vähemmistöjen huomioimista koulutusten osallistujien suhteen, vaikuttamistyötä puolueissa sekä esimerkiksi naispoliitikkojen verkostoitumisen tukemista. Julkaisun kirjoittamisen aikaan Demo Finlandilla on erityisesti naisten poliittista osallistumista tukevia hankkeita Sambiasa, Etiopiassa ja Sri Lankassa. Muissa hankkeissa kehoitetaan puolueita esittämään naisia ja miehiä tasapuolisesti koulutusten ja muiden aktiviteettien osallistujiksi. Myanmarin ja Tunisian politiikkakoulujen kursseilla sukupuolten tasa-arvo politiikassa on yksi tärkeä käsiteltävä osa-alue. Vammaisten ihmisten poliittiseen osallisuuteen liittyviä hankkeita Demo Finlandilla on Keniassa ja Sambiassa. Tunisiassa ja vuodesta 2021 lähtien myös Myanmarissa erityisenä kohderyhmänä ovat nuoret poliitikot.

Sambiassa Demo Finland on toiminut vuodesta 2013 lähtien. Yhdessä sambialaisen naisjärjestön Zambia National Women's Lobby (ZNWL) kanssa Demo Finland on vahvistanut naisten osallistumista erityisesti paikallistason päätöksenteossa. Vaikuttamistyötä tehdään puolueiden parissa eri tavoin. Yhdeksää sambialaista puoluetta on tuettu niiden omien tasa-arvosuunnitelmien tekemisessä. Niiden toimeenpanoa myös seurataan hankkeessa. Suuri vastuu tasa-arvosuunnitelmien seurannassa on puolueiden naisjärjestöillä, joiden osaamista on vahvistettu. Vuonna 2019 järjestöjä koulutettiin muun muassa puolueiden tasa-arvosuunnitelmien monitoroinnista sekä politiikkalinjausten muodostamisesta. Vuonna 2020 alkaneen uuden hankkeen myötä puolueita koulutetaan myös vammaisten ihmisten poliittisen osallistumisen merkityksestä ja haasteista, ja puolueita tuetaan huomioimaan vammaisnäkökulmaa paremmin strategioissaan ja ohjelmissaan.

Ennen Sambian vuoden 2021 vaaleja naiskunnanvaltuutetuille ja vaaliehdokkuudesta kiinnostuneille naisille on järjestetty koulutuksia, jotka vahvistavat politiikassa tarvittavia taitoja ja poliitikkojen itseluottamusta, jotta heillä on paremmat mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa puolueissaan. Lisäksi hankkeeseen kuuluu naisehdokkaiden kampanjapäälliköiden koulutusta. Myös vammaisten ihmisten osallistumista vuoden 2021 vaaleissa tuetaan ehdokkuudesta kiinnostuneiden koulutuksin.

Myös puoluerajat ylittävä yhteistyö on ollut keskeisessä osassa Sambiassa tehtävässä työssä, kuten kaikissa muissakin Demo Finlandin hankkeissa. Aliedustettuihin ryhmiin kuuluvien poliitikkojen verkostoja tukemalla edistetään heidän mahdollisuuksiaan viedä yhdessä tärkeiksi kokemiaan asioita eteenpäin päätöksenteossa sekä jakaa kokemuksia ja hyviä käytäntöjä osallisuuden vahvistamisesta puolueissa. Demo Finland tukee Sambiassa naispoliitikkojen monipuoluefoorumeita sekä kunnallistasolla kolmessa piirikunnassa että valtakunnallisella tasolla. Vaalivuonna 2016 sambialaisten puolueiden naisjärjestöt tekivät yhteiskannanotot, joissa puolueiden naisjärjestöt tuomitsivat vaaliväkivallan. Monipuoluefoorumit ovat myös pystyneet jatkamaan yhteistyötä onnistuneesti maan kiristyneestä poliittisesta tilanteesta huolimatta. Erityisryhmien kanssa tehtävän työn kautta voidaankin myös tukea rauhanomaista yhteistyötä puolueiden välillä ja siten edistää vakautta alueella.

Puoluerajat ylittävä yhteistyö on ollut keskeisessä osassa Sambiassa tehtävässä työssä, kuten kaikissa muissakin Demo Finlandin hankkeissa.

3. Jäsenten osallistuminen päätöksentekoon

Suomen puoluelainsäädäntö ja vaalijärjestelmä antavat puitteet, joissa puolueet valitsevat ehdokkaansa valtakunnallisiin ja alueellisiin vaaleihin, tarjoavat jäsenilleen äänestysmahdollisuuksia politiikasta ja päättävät puolueen johtajista ja heidän asemastaan. Lakien lisäksi jäsenten vaikutuskanavia säätelevät puolueiden omat säännöt, joiden pohjalta päätökset tehdään. Ensisijainen sääntömääräinen vaikutuskanava on puoluekokous, jossa puolueen jäsenet tai heidän edustajansa päättävät puolueen asioista.

Puoluekokouksen lisäksi jäsenillä on usein myös muita puolueen sääntöihin kirjattuja vaikuttamismahdollisuuksia. Kaikki jäsenet eivät pääse puoluekokoukseen paikalle tekemään päätöksiä, mutta puolueen järjestämien ehdokasvaalien kautta jäsenet voivat vaikuttaa siihen, ketkä pääsevät puolueen ehdokkaiksi eri vaaleissa. Joissain puolueissa on otettu käyttöön myös suora jäsenäänestys, jossa jäsenet voivat äänestää poliittisista päätöksistä. Tärkeä osa sääntöjen sanelemia vaikutuskanavia on myös puoluejohtoa koskevat määräykset, jotka säätelevät puoluejohtajien valintaa ja toimikausien mahdollisia rajoituksia.

3.1. Ehdokkaiden valinta vaaleihin

Ehdokkaiden asettaminen eri vaaleihin on yksi puolueen olennaisimmista tehtävistä, ja ehdokkaita valitessaan puolue käyttää merkittävää valtaa. Suomalaisissa puolueissa yleisenä käytäntönä on järjestää ehdokasvaalit ja täydentää niiden tulosta puolueen elinten päätöksillä: vaaleista riippuen joko valtakunnalliset (puoluehallitus, puoluevaltuusto) tai alueelliset (piiri- tai paikallisjärjestön kokous tai hallitus) puolue-elimet voivat yleensä täydentää jäsenäänestyksen perusteella muodostettua ehdokaslistaa. Useimpien puolueiden säännöissä on tarkkaan määritelty, missä määrin puolue-elimet voivat poiketa jäsenten äänestämistä ehdokkaista.

Puolueiden sisäisen demokratian kannalta puolue-elinten mahdollisuudessa muokata ehdokaslistoja ohi jäsenäänestyksen on sekä hyviä että huonoja puolia. Käytäntö antaa puoluejohdolle tai puolueen aktiivitoimijoille valtaa suhteessa puolueen rivijäseniin, minkä voi ajatella vähentävän jäsenten demokraattisia vaikutusmahdollisuuksia. Toisaalta puolue-elimet voivat myös täydentää jäsenäänestyksen tulosta nostamalla listalle niitä ryhmiä, jotka ovat jääneet jäsenäänestyksessä aliedustetuiksi. Näin ehdokasasettelusta voidaan muokata tasapuolisempi esimerkiksi ehdokkaiden sukupuolen, asuinpaikan, iän, sosiaalisen aseman tai vastaavien ominaisuuksien kannalta.

Kansainvälisesti vertaillen Pohjois-Euroopassa ehdokasvalinnat tehdään pääsääntöisesti hajautetusti, kun taas Etelä-Euroopassa ehdokasvalinnat tehdään usein keskusjohtoisesti. Suomessa puolueen keskusjohtolla on ollut aiemmin vahvempi asema, mutta vuosien 1969 ja 1975 vaalilakimuutosten myötä alueellisesti toteutetut ehdokasvaalit vakiintuivat suomalaisissa puolueissa yleiseksi toimintatavaksi.³⁷ Etenkin anglosaksisissa maissa tunnetaan myös muita malleja, joissa esimerkiksi rekisteröityneet tukijat tai jopa kaikki äänestäjät pääsevät osallistumaan puolueiden ehdokasvalintaan. Suomessa tällaista mallia on kokeiltu esimerkiksi vuoden 1994 presidentinvaalien ehdokasasettelussa, jolloin Martti Ahtisaari nousi SDP:n ulkokehältä puoluejohdon ohi puolueen presidenttiehdokkaaksi kaikille äänestäjille avoimen esivaalin kautta. Myös esimerkiksi keskusta ja kokoomus toteuttivat tuolloin esivaalit, kokoomus tosin vain rekisteröityneille tukijoilleen.³⁸ Tällainen avoin esivaali ei kuitenkaan jäänyt Suomessa pysyväksi käytännöksi.

Presidenttiehdokkaan valinta

Laissa presidenttiehdokkaan valintaa ei juurikaan säädellä: laki edellyttää puolueilta vain presidenttiehdokkaan valitsemista ”jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla”.³⁹ Suurin osa suomalaisista puolueista päättää presidenttiehdokkaastaan puoluekokouksessa:

PRESIDENTTIEHDOKKAAN ASETTAMINEN			
PUOLUEKOKOUS PÄÄTTÄÄ			PUOLUEVALTUUSTO PÄÄTTÄÄ
Puoluekokous päättää	Puoluekokous päättää, mutta voi siirtää päätöksen puoluevaltuustolle	Puoluekokous tai puoluevaltuusto päättää	Puoluevaltuusto päättää, mutta voi siirtää päätöksen puoluekokoukselle
Keskusta Kokoomus Liike Nyt RKP	Kristillisdemokraatit	Perussuomalaiset	SDP Vasemmistoliitto Vihreät

Osa puolueista on kirjannut sääntöihinsä mahdollisuuden neuvoo-antavaan äänestykseen presidenttiehdokkaasta. Laajin sääntöihin kirjattu kuvaus presidenttiehdokkaan valintatavasta on SDP:llä, jonka puoluevaltuusto voi antaa äänioikeuden kaikille jäsenille, kaikille rekisteröityneille kannattajille tai kaikille äänestäjille. Puolueen varsinaisten jäsenten tahdon on kuitenkin käytävä ilmi äänestyksessä, eli käytännössä äänestys pitää järjestää niin, että jäsenten ja ei-jäsenten äänet voidaan erotella toisistaan. Kokouksessa ja RKP:ssä taas mahdollinen jäsenäänestys presidenttiehdokkaasta järjestetään puolueen jäsenten kesken. Äänestys presidenttiehdokkaasta on kaikissa näissä puolueissa tapauskohtainen.

³⁷ Karvonen 2014, s. 61–62.

³⁹ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 420–422.

³⁸ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 421–422.

Vasemmistoliitto oli vuoteen 2019 saakka ainoa suomalainen eduskuntapuolue, jonka säännöissä oli määrätty pakollinen neuvoa-antava äänestys presidenttiehdokkaasta. Äänestykseen saivat osallistua jäsenten lisäksi myös puolueen kannattajiksi rekisteröityneet henkilöt. Tämä kirjaus kuitenkin poistettiin puolueen säännöistä vuoden 2019 puoluekokouksessa.

Eduskuntavaaliehdokkaiden valinta

Laki säätelee eduskuntavaalien ehdokasasettelua varsin tarkasti. Lain lähtökohta on se, että jokaisen ehdokkaita asettavan puolueen on toimitettava kussakin ”vaalipiirissä salainen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva jäsenäänestys, johon ovat oikeutetut ottamaan osaa vaalipiirissä asuvat puolueen ja sen perusjärjestöjen henkilöjäsenet”, mikäli ehdokkaita on enemmän kuin heitä voidaan asettaa.⁴⁰ Laki sisältää useita määräyksiä jäsenäänestyksestä, mutta antaa puolueille myös oikeuden poiketa niistä omista säännöissään.⁴¹ Jäsenäänestyksen tuloksen vahvistaa ja sitä voi muokata vaalipiirin alueella toimiva puolueen piirijärjestö.

Lähtökohtaisesti suurin osa puolueista valitsee eduskuntavaaliehdokkaansa jäsenäänestyksellä. Kaikissa puolueissa jäsenäänestystä kuitenkin täydennetään tai ainakin voidaan täydentää puolue-elinten päätöksellä. Määräykset siitä, kuka saa muokata ehdokasasettelua ja kuinka paljon, vaihtelevat puolueittain:

EDUSKUNTAVALIEN EHDOKASASETTELU					
JÄSENÄÄNESTYS					PIIRIJÄRJESTÖ
Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi itsenäisesti muokata enintään 1/4 osalta	Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata enintään 1/4 osalta	Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata enintään 1/3 osalta	Mahdollinen jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata enintään 1/2 osalta	Jäsenäänestys, jonka tulosta piiri voi puoluehallituksen suostumuksella muokata rajoituksetta	Puolueen piirijärjestö valitsee ehdokkaat
SDP¹ Vihreät^{2,3}	Kristillisdemokraatit Vasemmistoliitto³	Keskusta³	Kokoomus³	Perussuomalaiset	Liike Nyt RKP⁴

1. SDP:ssä listalta poistetulla ehdokkaalla on valitusoikeus puoluehallitukseen.
2. Vihreissä jäsenäänestyksellä valitaan ¾ ehdokkaista, ja piiri valitsee loput ¼. Tämän lisäksi piiri voi vielä muokata jäsenvaalin tulosta ¼ osalta.
3. Keskustassa, kokoomuksessa, vasemmistoliitossa ja vihreissä ehdokaslistalta ei voida poistaa eniten ääniä saaneita henkilöitä.
4. RKP:ssä piirijärjestö voi myös päättää jäsenäänestyksen järjestämisestä.

⁴⁰ Vaalilaki 112 §, Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 381 alkaen.

⁴¹ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 384–385.

Eurovaaliehdokkaiden valinta

Eurovaalien osalta laki on eduskuntavaaleja löyhempi: eurovaaliehdokkaiden valinnasta on säädetty vain, että ehdokkaat tulee asettaa ”jäsenten kansainvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla”.⁴² Eurovaaliehdokkaiden valintatapa ei puolueissa olekaan yhtä vakiintunut kuin eduskuntavaaleissa osittain lain väljyyden takia, osittain koska vaaleja on järjestetty vasta vuodesta 1996 alkaen. Eurovaalit myös käydään valtakunnallisella tasolla, joten puolueilla ei ole erillistä organisaatiotasoa eurovaaleja varten, toisin kuin kunnallisjärjestöt kuntavaaleja ja piirijärjestöt eduskuntavaaleja varten.

Puolueista SDP, kokoomus, vasemmistoliitto ja kristillisdemokraatit päättävät eurovaaliehdokkaistaan puoluevaltuustossa ja vihreät, RKP ja Liike Nyt puoluehallituksessa. SDP ja Liike Nyt ovat ainoat, jotka ovat kirjanneet eurovaaliehdokkaiden valintaan roolin piirijärjestöille: molemmissa puolueissa piirijärjestöt tekevät ehdotukset ehdokkaista. SDP:ssä nämä ehdotukset käsittelee ja ehdokkaat valitsee puoluevaltuusto, Liike Nytissä puoluehallitus. Keskustan säännöissä ei määritellä eurovaaliehdokkaiden valintaa, vaan määräykset sisältyvät erilliseen puoluevaltuuston hyväksymään vaalijärjestykseen.

Poikkeus puolueiden joukossa on perussuomalaiset, sillä vain sillä on säännöissä maininta paikallisesta valtakunnallisesta jäsenäänestyksestä eurovaaliehdokkaita koskien. Lisäksi SDP:llä ja RKP:llä on säännöissä mainittu mahdollisuus neuvoa-antavaan jäsenäänestykseen. Keskustan osalta kirjaus neuvoa-antavasta jäsenäänestyksestä ei ole säännöissä, vaan puoluevaltuuston erillisessä vaalijärjestyksessä.

Kuntavaaliehdokkaiden valinta

Kuntavaaleissa kirjaus jäsenten asettamisesta on vielä eduskunta- ja eurovaalejakin löyhempi: kuntavaalien osalta laki ei erikseen edellytä jäsenäänestystä eikä edes ”kansainvaltaisten vaikutusmahdollisuuksien” turvaamista, vaan lain mukaan puolueet vain nimeävät ehdokkaansa valitsemallaan tavalla. Ainoa määräys puolueiden sisäisestä demokratiasta on se, että kuntavaalien ehdokkaita ei lain mukaan voi nimetä puolueen keskusjohto, vaan ehdokkaat asettaa puolueen ilmoittama ”puolueen henkilöjäseniä kunnassa edustava yhdistys”, siis puolueen paikallisjärjestö.⁴³ Suurimmassa osassa puolueita päätöksen tekee kunnallisjärjestö, tai mikäli sellaista ei ole, kunnassa toimivien puolueosastojen yhteinen kokous. Näin toimivat perussuomalaiset, keskusta, vihreät sekä kristillisdemokraatit. RKP:ssä ehdokasasettelusta päättää puolueen paikallisosasto. Liike Nytin säännöissä on kirjattu hieman laveammin, että ehdokkaat asettaa puolueen paikallisjärjestö. Lisäksi puolueen säännöissä todetaan yleisluontoisesti, että ehdokasasettelun tukena voidaan käyttää verkkoäänestystä.

SDP edellyttää säännöissään jäsenäänestystä, jota voi täydentää kunnallisjärjestö (tai kunnan puolueosastojen yhteinen kokous) enintään 1/5 osalta. Vasemmistoliiton säännöt sisältävät vastaavan jäsenäänestyksen ja muutosoikeuden enintään ¼ osalta, mutta sääntöjen kirjaus on muotoiltu niin, että jäsenäänestys ei ole pakollinen.

Kokoomuksella ei ole säännöissään määräyksiä kuntavaaliehdokkaiden valinnasta.

---

⁴² Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 481.

⁴³ Tarasti & Jääskeläinen 2014, s. 450–451.

SDP ja ehdokasvaalit

SDP:ssä puolueen jäsenillä on laajat mahdollisuudet vaikuttaa puolueiden ehdokasvalintoihin eri vaaleissa. SDP:n järjestöpäällikkö **Jenny Suomisen** mukaan jäsendemokratia onkin SDP:n toimintaa ohjaava logiikka. ”Jäsenen oikeus asettua ehdolle ja vaikuttaa puolueen ehdokasvalintoihin on sosialidemokraateissa puolueen toimintaa ohjaava tärkeä periaate. Jäsenet päättävät kaikesta. Myös ehdokasasettelusta”, Suominen sanoo.

Kaikki puolueen jäsenet saavat siis äänestämisen lisäksi itse vapaasti tarjoutua ehdokkaaksi. Ehdokasvaali järjestetään, mikäli ehdokkaita tarjoutuu enemmän kuin on ehdokaspaikkoja. Suomisen mukaan SDP:ssä on tärkeää, että mahdollisimman moni jäsen tavoittelee ehdokkuuksien kautta edustusmandaattia. SDP:ssä ehdokasvaalia sovelletaan velvoittavana kunta- ja eduskuntavaaleissa sekä neuvoa-antavana Euroopan parlamentin vaaleissa sekä presidentinvaaleissa. Jäsenten keskuudessa järjestettävät ehdokasvaalit on kirjattu puolueen sääntöihin.

Ehdokasvaalien lisäksi myös puolue-elimillä on mahdollisuus vaikuttaa ehdokasasetteluun jäsenäänestystä kunnioittaen. Vaaleista riippuen piiri- tai kunnallisjärjestö voi nimetä jäsenäänestyksen lisäksi muita ehdokkaita. Näitä muita ehdokkaita voi olla lukumäärällisesti neljannes tai viidennes jäsenäänestyksellä valittujen ehdokkaiden määrästä. Suomisen mukaan tällä tavoin voidaan turvata jäsenäänestyksessä mahdollisesti tapahtuneita ”vinoutumia” esimerkiksi sukupuolten tai alueellisen edustuksen suhteen.

SDP:n puoluekokous poisti vuonna 2020 puolueen säännöistä vanhentuneeksi käyneen mahdollisuuden määrätä eduskuntavaaleissa ehdokaslistan järjestys jäsenäänestyksen perusteella. Päivitettyjen sääntöjen mukaan ehdokaslistat eduskuntavaaleissa asetetaan aina aakkosjärjestyksessä. Sen sijaan kuntavaaleissa paikallisjärjestöillä on mahdollisuus poiketa aakkosjärjestyksestä ja asettaa esimerkiksi pormestariehdokaslistan ensimmäiseksi.

Ehdokasvaalia pidetään pääsääntöisesti erittäin hyvänä käytäntönä. Ainoa mahdollinen haaste liittyy siihen, että ne voivat viedä ehdokkaiden kampanjaresursseja jo puolueen sisäiseen vaaliin. Suomisen mukaan puolueen jäsenille kohdistuvaan mainontaan käytetyt taloudelliset panostukset ovat kuitenkin hyvin maltillisia.

3.2. Jäsenäänestykset politiikasta

Jäsenäänestykset ovat suomalaisissa puolueissa arkipäivää, kun valitaan ehdokkaita erilaisiin vaaleihin (luku 3.1) tai esimerkiksi edustajia puoluekokoukseen. Myös neuvoa-antavia äänestyksiä puolueen puheenjohtajasta järjestetään suomalaisissa puolueissa aiempaa useammin, kuten luvussa 3.3 kuvataan. Puolueiden jäsenillä on henkilövaaleissa siis paljon vaikutusmahdollisuuksia suomalaisissa eduskuntapuolueissa, ja nämä mahdollisuudet ovat myös laajentuneet viime aikoina. Sen sijaan poliittisista linjauksista ja päätöksistä jäsenet pääsevät vain harvoin äänestämään.

Edellisessä luvussa on kuvattu puoluelain määräyksiä, jotka säätelevät ehdokasvalintaa erilaisiin vaaleihin. Poliittisia linjauksia koskevia jäsenäänestyksiä vaali- ja puoluelainsäädäntö ei kuitenkaan käsittele lainkaan, vaan määräykset sisältyvät yhdistyslakiin. Yhdistyslain mukaan yhdistyksen jäsenet voivat päättää yhdistyksen säännöissä määrätystä asioista kokouksen sijaan ”erillisessä äänestystilaisuudessa, postitse taikka tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla”. Puolueita ei ole tältä osin huomioitu erikseen, vaan laki käsittelee kaikkia yhdistyksiä yleisesti. Varsinaista sitovaa jäsenäänestystä ei voida siis järjestää kuin niistä asioista, jotka on erikseen sääntöihin kirjattu.

Kuten puoluejohtoa koskevassa seuraavassa luvussa tarkemmin kuvataan, jäsenäänestykset voivat tuoda uusia jäseniä puolueeseen, mutta nämä jäsenet eivät välttämättä jää puolueeseen kovin pitkäksi aikaa.⁴⁴ Toisaalta toisissa tutkimuksissa on havaittu, että jäsenmäärät ovat jonkin verran korkeampia niissä puolueissa, joissa jäsenten vaikutusmahdollisuudet ovat laajemmat. Jäsenten osallistuminen on näissä puolueissa kuitenkin vähäisempää.⁴⁵ Jäsenäänestysmahdollisuuksien avaaminen ei siis välttämättä lisää jäsenten aktiivisuutta, vaan saattaa jopa olla sidoksissa vähäisempään aktiivisuuteen. Toisaalta laajemmat vaikutusmahdollisuudet näyttävät tuovan ainakin tilapäisesti lisää jäseniä puolueeseen, ja osa heistä saattaa jäädä puolueeseen myös pidemmäksi aikaa.

Jäsenäänestykset harjoitetusta politiikasta ovat Suomessa harvinaisia ja rajoittuvat lähinnä vasemmistoliittoon, joka on järjestänyt vuonna 2019 jäsenäänestyksen hallitusohjelman hyväksymisestä. Äänestyksen kautta puolueen jäsenet pääsivät päättämään siitä, osallistuuko vasemmistoliitto hallitukseen, jonka hallitusohjelman vasemmistoliiton edustajat olivat neuvotelleet yhdessä SDP:n, keskustan, vihreiden ja RKP:n kanssa kesällä 2019. Vastaava jäsenäänestys hallitukseen osallistumisesta on ulkomailla järjestetty esimerkiksi Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen SPD:n jäsenten kesken vuosina 2013 ja 2017.

Vasemmistoliitto on tähän mennessä ainoa puolue, joka on Suomessa järjestänyt jäsenäänestyksen hallitukseen osallistumisesta, mutta myös Liike Nytin säännöt edellyttävät tällaista äänestystä. Sen toiminnassa keskeisessä osassa ovatkin neuvoa-antavat verkkoäänestykset, joihin voivat osallistua kaikki puolueen vaikuttajiksi ilmoittautuneet henkilöt. Puolue-elinten on siis otettava päätöksissään huomioon varsinaista jäsenistöä laajemman joukon kanta.

---

⁴⁴ Cross & Katz 2013, s. 67.

⁴⁵ Scarrow ym. 2017, s. 247–251.

Muissa suomalaisissa puolueissa sääntöihin ei ole kirjattu erikseen mahdollisuutta jäsenäänestykseen asiakysymystä koskien. Kuten on todettu, henkilöäänestyksiä kylläkin järjestetään tai voidaan järjestää.

Jäsenäänestysten haasteita

Jäsenäänestyksiä ja suoraa demokratiaa on myös kritisoitu. Kansainvälisesti puolueet toteuttavat jäsenäänestyksiä melko harvoin, mikä johtuu pääsääntöisesti niiden aiheuttamista suurista kustannuksista. Jäsenäänestyksessä on usein myös samoja haasteita kuin jäsenkyselyissä, joita kuvataan luvussa 4.2. Tutkijat ovat myös huomioineet, että jäsenäänestys voi olla puolue-eliitin tapa ohittaa puolueen aktiivitoimijat ja päätöksentekuelimet vetoamalla suoraan rivijäseniin.⁴⁶

Jäsenäänestyksiä on kritisoitu myös keskustelun ja kompromissien sivuuttamisesta. Kun päätös tehdään puoluekokouksessa, siihen liittyy keskustelua ja mahdollisuus etsiä kompromissia. Puoluekokouksessa voidaan myös esittää useita erilaisia vaihtoehtoja, joiden välillä käydään useita äänestyskierroksia, jolloin yhdessä äänestyksessä hävinneet pääsevät vaikuttamaan siihen, mikä on lopullinen päätös. Tällaisia mahdollisuuksia ei pääsääntöisesti ole jäsenäänestyksessä, jossa varsinainen päätöksenteko on erillään keskustelusta. Myös kompromissien etsiminen voi olla hankalaa, eikä äänestyksessä usein ole erilaisia vaihtoehtoja tai useita äänestyskierroksia.⁴⁷ Jäsenäänestykset soveltuvakin parhaiten sellaisiin kysymyksiin, joihin on selkeä kyllä/ei-vaihtoehto, ja puolueen jäsenet pääsevät ennen äänestystä jollakin tavalla käymään aihetta koskevaa keskustelua.

Jäsenäänestykset voivat tuoda uusia jäseniä puolueeseen, mutta nämä jäsenet eivät välttämättä jää puolueeseen kovin pitkäksi aikaa.

⁴⁶ Cross & Katz 2013, s. 120.

⁴⁷ Scarrow ym. 2017, s. 144, 160.

Vasemmistoliiton suorat jäsenäänestykset

Vasemmistoliitto on ainoana suomalaisena puolueena järjestänyt suoran jäsenäänestyksen hallitusohjelmasta. Neuvoa-antava jäsenäänestys järjestettiin vuonna 2019. Aloite jäsenäänestyksestä tehtiin jo hyvissä ajoin ennen eduskuntavaaleja puolueen äänenkannattajan Kansan Uutisten blogin kautta. Aloitteen tekijänä toimi Pohjois-Pohjanmaan Vasemmiston puheenjohtaja Olli Kohonen.

Puoluesihteerinä **Mikko Koikkalaisen** mukaan taustalla oli aito halu vahvistaa puolueen jäsendemokratiaa ja jäsenten vaikutusmahdollisuuksia. Periaatteen tasolla aloitteen hyväksyminen oli puolueessa helppoa, mutta sen käytännön toteutus aluksi mietitytti. Hallitusohjelman neuvottelut ovat tyypillisesti kiireistä aikaa, neuvottelut käydään luottamuksellisesti puolueiden välillä ja hallitusohjelman hyväksymiseen jokaisessa puolueessa jää lyhyt aika. Tämä jättää väistämättä hyvin vähän aikaa äänestyksen toteuttamiseen – ja myös jäsenille neuvoteltuun hallitusohjelmaan tutustumiseen.

Vasemmistoliitto päätti joka tapauksessa toteuttaa jäsenäänestyksen vuonna 2019 jäsendemokratian edistämiseksi. Äänestys toteutettiin nopeassa aikataulussa ja jäsenillä oli kaksi päivää aikaa äänestää. Tässä ajassa äänensä ehti antaa yli kolmannes puolueen jäsenistä, ja heistä 97 % äänesti hallitusohjelman puolesta. Neuvoa-antavat jäsenäänestykset edellyttävätkin riittävää teknistä valmistelua ja sitä helpottaa Koikkalaisen mukaan toimiva jäsenrekisteri.

Aloitteen hyväksymiseen ei liittynyt periaatteellista vastustusta, mutta Koikkalaisen mukaan asennoitumisessa suoraan jäsendemokratiaan voi silti havaita eron sukupolvien välillä. ”Vanhemmat suhtautuvat suoraan jäsendemokratiaan skeptisemmin”, Koikkalainen sanoo. Vasemmistoliitossa Koikkalaisen mukaan käytäntö on kuitenkin tullut jäädäkseen.

”Suora jäsendemokratia saatetaan usein ajatella edustuksellisen demokratian kilpailijana tai sen kanssa ristiriitaisena. Kyseessä on kuitenkin toisiaan tukevat elementit. Pohjalla oleva suora jäsendemokratia vahvistaa edustuksellisen demokratian mandaattia.”

Suoria jäsenäänestyksiä voitaisiin käyttää hallitusneuvotteluiden lisäksi myös suuressa yksittäisissä poliittisissä kysymyksissä. Tällaisia olisivat voineet olla Koikkalaisen mukaan esimerkiksi Suomen EU-jäsenyys tai liittyminen euroon.

3.3. Puoluejohdon asema

Puolueen puheenjohtajilla on keskeinen asema suomalaisissa puolueissa ja politiikassa. Poliittikka on Suomessa aiempaa henkilöityneempää,⁴⁸ ja puolueen julkisuuskuva kiinnittyy usein vahvasti puolueen puheenjohtajaan. Samalla puolueiden laskevat jäsenmäärät ja jäsenten vähenevä osallistuminen puoluepolitiikkaan lisäävät puoluejohdon mahdollisuuksia kerätä valta puolueen sisällä. Samat trendit vaikuttavat myös kansainvälisesti, mutta niiden vastapainoksi monessa puolueessa on rajoitettu puoluejohtajien valtaa tai ainakin avattu puolueiden jäsenten mahdollisuuksia osallistua johtajien valintaan.

Kansainvälisesti tutkimuksissa on havaittu trendi laajempaan osallistumiseen puheenjohtajavaaliin.⁴⁹ Puoluejohtajan valitsemista puolueiden jäsenten äänestyksellä on myös problematisoitu: suora jäsenäänestys korostaa puheenjohtajan asemaa suhteessa muihin, ehkä paremmin edustaviin hallintoelimiin, kuten puoluehallitukseen. Toisaalta sen voi myös katsoa siirtävän valtaa puolueen aktiivitoimijoilta rivijäsenten ja puheenjohtajan suuntaan. Tätä voi pitää demokratian kannalta hyvänä tai huonona asiana. Edustavuuden puutetta on joissain puolueissa pyritty korjaamaan esimerkiksi painottamalla jäsenten ääniä sen mukaan, millä alueella jäsenet asuvat, jotta eri alueilla on yhtä suuri vaikutusvalta johtajan valintaan.⁵⁰

Joissain puolueissa on päätetty – ja joissain maissa jopa lainsäädännön kautta edellytetään – että puheenjohtajavaali toteutetaan kaikille tukijoille tai jopa kaikille kansalaisille avoimena äänestyksenä.⁵¹ Myös tässä mallissa on omat hyvät puolensa ja haasteensa demokratian kannalta: kansalaisten vaikutusmahdollisuudet paranevat, mutta puolueen jäsenten päätösvalta oman puolueensa asioihin heikkenee.

Laajemman osallistumisen lisäksi tutkimuksissa on havaittu trendi myös siihen, että sisäistä demokratiaa puheenjohtajan valinnassa laajennetaan yleensä juuri silloin, kun puolue on oppositiossa tai kärsinyt vaalitappion.⁵² Suomessa tämä kansainvälinen trendi ei näytä toteutuneen: esimerkiksi SDP laajensi puheenjohtajan valintaa neuvoo-antavalla jäsenäänestyksellä vuonna 2020 pidetyssä puoluekokouksessaan, vaikka puolue oli saavuttanut edellisissä eduskuntavaaleissa vaalivoiton ja noussut hallitukseen pääministeripuolueeksi. Samoin vihreissä jäsenäänestys puheenjohtajasta otettiin käyttöön vuonna 2008, vaikka puolue oli saavuttanut vaalivoiton ja noussut hallitukseen vuoden 2007 eduskuntavaaleissa.

---

⁴⁸ Railo ym. 2016, s. 239–240.

⁵¹ Cross & Katz 2013, s. 102–103.

⁴⁹ Cross & Katz 2013, s. 102–103.

⁵² Cross & Blais 2012.

⁵⁰ Cross & Katz 2013, s. 107.

Edellä kuvatusta osallistumisen laajentamisesta huolimatta on myös useita maita ja puolueita, joissa puheenjohtajan valinta kuuluu hyvin rajatulle joukolle. Esimerkiksi parlamentin jäsenillä on usein vahva asema puolueen puheenjohtajan valinnassa, etenkin niin kutsutun Westminster-järjestelmän maissa sekä Japanissa.⁵³ Erityisesti Westminster-järjestelmän maissa usein katsotaan, että puolueen puheenjohtaja toimii ensisijaisesti parlamenttiryhmän johtajana, joten myös johtajan valinta pitää olla osin tai kokonaan parlamenttiryhmän käsissä. Ääriesimerkkejä tästä ovat Australian ja Uuden-Seelannin suurimmat puolueet, joissa parlamenttiryhmä saattaa erottaa vanhan puheenjohtajan ja nimittää uuden käytännössä ilman ennakkovaroitusta tai julkista keskustelua.⁵⁴ Ero Suomeen on selkeä: yhdessäkään suomalaisessa eduskuntapuolueessa ei ole annettu eduskuntaryhmälle mitään valtaa puheenjohtajavaaliin.

Maiden ja puolueiden väliset erot heijastelevat paitsi erilaisia demokratiakäsityksiä, myös erilaisia malleja puheenjohtajuudesta. Monessa kehittyvässä demokratiassa puolueet rakentuvat enemmän yhden keskeisen johtajan kuin poliittisen ohjelman tai ideologian varaan, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa puolueilla ei varsinaisesti edes ole samanlaista puheenjohtajaa kuin useimmissa muissa maissa.

Puheenjohtajan valinta

Suomalaisissa puolueissa puheenjohtajan valinta kuuluu puoluekokouksen päätösvaltaan, mutta joissain puolueissa jäsenistön mahdollisuuksia vaikuttaa puheenjohtajaan on laajennettu 2000-luvun aikana ottamalla käyttöön jäsenäänestys puheenjohtajasta. Virallisesti jäsenäänestys on aina vain neuvoa-antava, koska laki ei salli sitovaa jäsenäänestystä, mutta käytännössä kaikissa jäsenäänestystä käyttävissä puolueissa on sitouduttu noudattamaan jäsenäänestyksen tulosta. Muodollisesti lopullisen päätöksen tekee kuitenkin puoluekokous. Poliittisista nuorisjärjestöistä esimerkiksi Kokoomusnuoret ja Vasemmistonuoret noudattavat vastaavaa mallia.

Puolueista SDP on ainoa, jonka sääntöihin on kirjattu pakollinen jäsenäänestys, jos ehdokkaita puheenjohtajaksi on enemmän kuin yksi. Myös keskustan säännöissä on kirjaus neuvoa-antavasta jäsenäänestyksestä puheenjohtajan valintaan, mutta puoluehallitus päättää erikseen, järjestetäänkö tällainen äänestys. Näiden kahden puolueen ohella vihreät ja vasemmistoliitto eivät ole kirjanneet jäsenäänestystä sääntöihinsä, mutta ovat sitoutuneet muilla päätöksillä jäsenäänestyksen järjestämiseen.

Muissa Suomen eduskuntapuolueissa jäsenäänestyksiä puheenjohtajasta ei ole kirjattu sääntöihin tai päätetty muuten järjestää, mutta erityisesti perussuomalaisissa ja Liike Nytissä puheenjohtajan valinta kuuluu puoluekokouksen päätösvaltaan.

Yhdessäkään suomalaisessa eduskuntapuolueessa ei ole annettu eduskuntaryhmälle mitään valtaa puheenjohtajavaaliin.

⁵³ Cross & Blais 2012. Japanista ks. McElwain & Umeda 2011.

⁵⁴ Cross & Katz 2013, s. 105–106.

tajavalinta lähentelee jo jäsenäänestystä puolueen jäsenmallin vuoksi: puheenjohtajasta saavat äänestää kaikki puolueen jäsenet, jotka tulevat paikalle puoluekokoukseen, eli osallistumiselle ei ole sinänsä muita kuin mahdollisia käytännön esteitä.

Osallistumisaktiivisuus suomalaisten puolueiden jäsenäänestyksiin on ollut vaihtelevaa. Vihreissä ja vasemmistoliitossa jäsenäänestyksen äänestysprosentti on ollut yli 60 % puolueen jäsenistä, eli tuloksia voidaan pitää demokraattisesti pätevinä. Toisaalta keskustan ainoassa jäsenäänestyksessä vuodelta 2012 äänestysaktiivisuus oli vain 10 % luokkaa. Perussuomalaisilla puoluekokoukseen osallistuvien jäsenten määrä on ollut vastaavissa mittaluokissa tai hieman korkeampi: esimerkiksi vuoden 2017 puoluekokouksessa puheenjohtajavaalissa äänesti noin 19 % perussuomalaisten jäsenistä. SDP:ssä jäsenäänestys on kirjattu sääntöihin vasta vuonna 2020, joten puolue ei ole vielä järjestänyt jäsenäänestystä.

Kansainvälisesti on huomattu, että jäsenäänestys puheenjohtajasta voi tuoda puolueeseen paljon uusia jäseniä, jotka haluavat vaikuttaa. Tiukka puheenjohtajakilpailu voi myös kannustaa ehdokkaita ja heidän tukijoukkojaan värväämään aktiivisesti lisää jäseniä puolueeseen. Toisaalta tutkimusten mukaan tällaisten uusien jäsenten into osallistua toimintaan voi loppua nopeasti, ja puheenjohtajavaalia varten liittyneet jäsenet jäivät nopeasti pois toiminnasta vaalien päätyttyä.⁵⁵

Toimikausien ja päällekkäisten tehtävien rajoittaminen

Vihreät on ainoa suomalainen puolue, jossa puolueen puheenjohtajan toimikausien määrää on rajoitettu säännöissä. Vihreillä puheenjohtajan toimikaudet on rajattu kolmeen kaksivuotiskauteen, siis yhteensä kuuteen vuoteen. Missään muussa puolueessa vastaavia kausirajoituksia ei ole otettu käyttöön. Puheenjohtajan lisäksi myös puoluesihteerin toimikausi on rajattu vihreissä kolmeen kaksivuotiskauteen.

Toimikausien määrän lisäksi voidaan rajoittaa myös sitä, kuinka monessa eri johtotehtävässä sama henkilö voi toimia yhtä aikaa. Tätä suomalaiset puolueet ovatkin säädelleet paljon tarkemmin kuin peräkkäisten kausien määrää. Puolueista SDP, vihreät, kristillisdemokraatit ja Liike Nyt ovat valinneet tiukimmat rajoitukset: näissä puolueissa sama henkilö ei voi toimia yhtä aikaa puoluehallituksessa ja puoluevaltuustossa. Keskustalla rajoitus on löyhempi: vain puoluevaltuuston puheenjohtajistoa on estetty kuulumasta puoluehallitukseen. Muilla puolueilla ei ole säännöissään vastaavia rajoituksia, eli sama henkilö voi toimia yhtä aikaa sekä puoluehallituksessa että puoluevaltuustossa.

Puoluesihteerit

Puoluesihteerit toimii puoluetoimiston ja puolueen henkilökunnan johtajana. Puolueesta, poliittisesta tilanteesta ja tehtävään valitusta henkilöstä riippuen puoluesihteerit voi olla näkyvä päivänpoliittinen hahmo tai lähes näkymätön taustavaikuttaja. Puoluesihteerit edustavat omaa puoluettaan usein erilaisissa parlamentaarisisissa työryhmissä, jotka valmistelevat esimerkiksi vaalijärjestelmään liittyviä asioita. Tämän vuoksi puoluesihteerit käyttävät merkittävää valtaa puolueen sisäisten asioiden lisäksi myös laajemmin yhteiskunnassa.

---

⁵⁵ Cross & Katz 2013, s. 67.

Puoluesihteerin valintatapa vaihtelee puolueittain:

PUOLUESIHTTEERIN VALINTA		
Puoluekokous valitsee	Puoluevaltuusto valitsee	Puoluehallitus valitsee
Keskusta	Kokoomus	Liike Nyt
Perussuomalaiset	Kristillisdemokraatit	RKP
SDP	Vasemmistoliitto	
Vihreät		

Valintatavan lisäksi myös puoluesihteerin oikeudet osallistua päätöksentekoon vaihtelevat paljon. Laajimmat oikeudet puoluesihteereillä on perussuomalaisissa ja keskustassa, joiden sääntöjen mukaan puoluesihteeri on automaattisesti sekä puoluevaltuuston että puoluehallituksen jäsen. Kaikkein vähiten sääntömääräisiä oikeuksia vuorostaan on kokoomuksen ja kristillisdemokraattien puoluesihteereillä, jotka eivät ole sääntöjen mukaan jäseniä missään puolueen päätöselimisissä. Muut puolueet asettuvat näiden välimaastoon:

PUOLUESIHTTEERIN ASEMA PUOLUEHALLITUKSESSA		
Jäsen	Puhe- ja esitysoikeus	Ei sääntömääräisiä oikeuksia
Keskusta	Liike Nyt	Kokoomus
Perussuomalaiset	Vihreät	
SDP	(Kristillisdemokraatit) ²	
(Vasemmistoliitto) ¹	(RKP) ³	

1. Vasemmistoliitto: puoluesihteeri on jäsen puoluehallituksen työvaliokunnassa, mutta ei varsinaisessa puoluehallituksessa.
2. Kristillisdemokraatit: puoluesihteerillä ei ole erikseen mainittuja oikeuksia, mutta hän toimii puoluehallituksen sihteerinä.
3. RKP: puoluesihteerillä ei ole erikseen mainittuja oikeuksia, mutta hän toimii puoluehallituksessa asioiden esittelijänä.

PUOLUESIHTTEERIN ASEMA PUOLUEVALTUUSTOSSA			
Jäsen	Puhe- ja esitysoikeus	Puheoikeus	Ei sääntömääräisiä oikeuksia
Keskusta	Liike Nyt	Kristillisdemokraatit	Kokoomus
Perussuomalaiset	SDP	RKP	
	Vasemmistoliitto		
	Vihreät		

Puoluesihteerin toimikausi on tyypillisesti kaksi tai kolme vuotta. Toimikausi perustuu yleensä puoluekokouskauteen myös niissä puolueissa, joissa puoluekokous ei valitse puoluesihteeriä suoraan. Kuten todettu, vihreät ovat ainoa puolue, joka on rajoittanut puoluesihteerin toimikautia: vihreissä puoluesihteeri voi toimia korkeintaan kolme kaksivuotiskautta, eli yhteensä kuusi vuotta.

Vihreiden puoluejohdon kausirajaukset

Vihreissä puheenjohtajien kausien pituutta on rajattu merkittävästi. Puolueen perustamisesta vuoteen 2004 asti puolueen puheenjohtaja sai toimia tehtävässä kaksi peräkkäistä kahden vuoden kautta – eli enimmillään yhtäjaksoisesti neljä vuotta. Vuonna 2004 kausirajaukset muutettiin niin, että puheenjohtajana voi toimia kolme peräkkäistä kautta.

Kuusi vuotta vihreiden puheenjohtajana toimineen **Ville Niinistön** mukaan “puheenjohtajien kausirajaukset ovat vihreissä laajempi osa suhdetta demokratiaan ja johtajuuteen”. Tällä Niinistö viittaa erityisesti siihen, ettei yksittäinen henkilö muodosta puolueen kantoja eikä jäseniä voi ohittaa puolueen päätöksenteossa. Kausien rajaaminen on käytössä myös vihreiden keskeisissä puolue-elimissä: puoluehallituksessa ja puoluevaltuustossa. Kierto on tärkeää jäsenistön laajan sitoutumisen kannalta, jotta vastuu ei kasaudu vain pienelle rajatulle ryhmälle.

Kausia tiukasti rajaavan johtamisen kulttuurin etuihin kuuluu Niinistön mukaan myös, että puheenjohtajien on helpompaa palata puolueen tavallisiksi jäseniksi. Vihreillä onkin aina ollut eduskuntaryhmässä puolueen entisiä puheenjohtajia, eikä puheenjohtajan tehtävästä luopuminen ole samalla tarkoittanut puolueen toiminnasta sivuun vetäytymistä. Näin puheenjohtajien kokemus ja osaaminen on säilynyt puolueessa.

Kausirajauksen pidentämistä kahdesta kolmeen kauteen vuonna 2004 Niinistö pitää hyvänä. Aiempi nelivuotinen kausi oli ongelmallinen, koska se tarkoitti jokaiselle puheenjohtajalle vain yksiä eduskuntavaaleja. “Hyvä haarukka olisi 6–9 vuotta.” Vihreiden ruotsalaisessa sisarpuolueessa puheenjohtajan kaudet on rajattu yhdeksään vuoteen.

Puheenjohtajien kausien rajaamisen lisäksi vihreissä on keskusteltu myös puheenjohtajan tehtävän jakamisesta kahdelle henkilölle eli niin kutsutusta rinnakkaispuheenjohtajuudesta. Monissa eurooppalaisissa vihreissä puolueissa noudatetaan tällaista käytäntöä, ja yksi puheenjohtaja onkin vihreässä liikkeessä enemmän poikkeus kuin sääntö. Niinistön mukaan järjestelmä voisi periaatteessa toimia Suomessakin, mutta veisi aikaa ennen kuin esimerkiksi media tottuisi ajatukseen. Suomessa Vihreillä rinnakkaispuheenjohtajuus käytössä. Niinistön mukaan se on toiminut hyvin, mutta itse puolueen on vielä parempi mennä yhdellä puheenjohtajalla.

3.4. Demo Finland tukee poliitikkojen kasvamista monipuoluedemokratiaan

Demo Finlandin hankkeista erityisesti Tunisian politiikkakoulussa on vuosien varrella käsitelty puolueiden demokraattisia käytäntöjä osana koulutuksia. Myanmarissa EU:n tukemassa Step Democracy -hankkeessa, jossa Demo Finland on yhtenä toteuttajana, seurataan osana hankkeen arviointia esimerkiksi vaalien ehdokasvalintoja erityisesti sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Demo Finland on perustanut Tunisian politiikkakoulun yhdessä kumppaniensa Centre des Etudes Méditerranéennes et Internationales (CEMI) ja Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD) kanssa vuonna 2012. Poliitiikkakoulun tavoitteena on monipuoluejärjestelmän vahvistuminen puolueiden välisen yhteistyön ja toisaalta puolueiden osaamisen kasvamisen myötä. Poliitiikkakoulun kurssit on suunnattu erityisesti nuorille poliitikoille, mutta lisäksi koulutusta tarjotaan parlamentaarikoille ja parlamenttiavustajille, ja myös alumniin monipuolueyhteistyö on vilkasta. CEMI fasilitoi myös korkean tason monipuoluefoorumien keskusteluja Tunisiassa.

Tunisian politiikkakoulu on onnistunut vakiinnuttamaan asemansa maan poliittisella kentällä, ja sen tarjoamaa koulutusta ja tukea puolueiden väliselle dialogille arvostetaan. Poliitiikkakoulun vuoden kestävät kurssit koostuvat yleensä viikonlopun yli kestävästä koulutusjaksoista, joiden aikana eri puolueita edustavat nuoret tutustuvat monipuoluejärjestelmään, puolueiden toimintaan ja poliittikkona toimimiseen monesta näkökulmasta. Kursseilla käsitellään esimerkiksi jäsenten edustuksellisuutta puolueiden rakenteissa ja puoluelain määräyksiä sen suhteen. Hanketta laajennetaan jatkossa myös tavoittamaan nuoria, jotka eivät vielä toimi politiikassa, mutta ovat kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista ja demokratian kehittämisestä.

Monet politiikkakoulun alumneista ovat päätyneet merkittäviin asemiin puolueissaan, ja esimerkiksi vuoden 2019 parlamenttivaaleissa neljännes valituista kansanedustajista on osallistunut Tunisian politiikkakoulun toimintaan. Poliitiikkakoulun alumnit voivatkin toimia demokraattisten käytäntöjen edistäjinä ja poliittisen dialogin ylläpitäjinä jatkaessaan poliittista uraansa.

4. Jäsenten osallistuminen ohjelmatyöhön

Sääntöihin kirjattujen virallisten äänestysten ja muiden sääntömääräisten, demokratiaa vahvistavien käytäntöjen lisäksi puolueilla on käytössään erilaisia epävirallisempia kanavia jäsentensä ja kannattajiensa äänen kuulemiseen ja puolueen sisällä vaikuttamiseen. Vuorovaikutusta jäsenten ja kannattajien kanssa pyritään vahvistamaan muun muassa uuden teknologian mahdollistamien sovellusten ja verkkoalustojen kautta. Edustuksellisuuden kannalta onkin tärkeää, että jäsenillä on muitakin tilaisuuksia vaikuttaa puolueen politiikkaan kuin puoluekokoukset.

Kiinnostus liittyä puolueeseen on ollut maailmanlaajuisesti laskussa, ja myös suomalaiset kokevat, että puolueet ovat etäänntyneet kansalaisista ja niiden toimintatavat ovat vanhanaikaisia.⁵⁶ Sitran keväällä 2020 teettämässä kyselyssä lähes 70 % vastaajista oli sitä mieltä, että puolueiden tulisi parantaa yhteydenpitoa kannattajiin ja vahvistaa keskustelua kansalaisten kanssa. Mikäli puolueiden ei katsota edustavan kansalaisia, demokratia ei toteudu toivotulla tavalla. Tarvetta toiminnan uudistamiselle siis on, ja puolueet tiedostavat sen. Erilaisia ketterämpiä ja epävirallisempia osallistamisen keinoja on otettu käyttöön sekä perinteisissä että uudemmissa puolueissa. Matalan kynnyksen kyselyt, verkko-osallistuminen ja jäsenten työ- ja toimijaryhmät tarjoavat jäsenille monia erilaisia tapoja vaikuttaa perinteisten kokousten rinnalla.

Kyselyssä lähes 70 %
vastaajista oli sitä mieltä, että
puolueiden tulisi parantaa
yhteydenpitoa kannattajiin
ja vahvistaa keskustelua
kansalaisten kanssa.

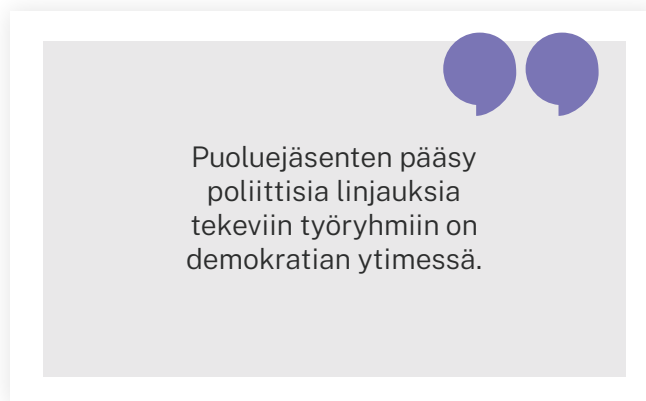
⁵⁶ Sitra 2020.

4.1. Jäsenten työryhmätyöskentely

Aiemmissa luvuissa on käsitelty jäsenten mahdollisuuksia vaikuttaa henkilövalintoihin vaalien ehdokasasettelussa ja puolueen sisäisissä valinnoissa. Henkilövalintojen rinnalla olennainen osa demokratiaa on kuitenkin mahdollisuus osallistua myös poliittisten linjausten muodostamiseen ja niistä päättämiseen. Tärkeimmät poliittiset päätökset tehdään puoluekokouksessa, mutta ennen kuin puoluekokousedustajat tai puolueen jäsenet pääsevät äänestämään poliittisten linjausten hyväksymisestä tai hylkäämisestä, jonkun on pitänyt valmistella ehdotukset linjauksista. Tässä luvussa käsitellään puolueiden työ- ja toimijaryhmiä, jotka muodostavat poliittisia linjauksia ja valmistelevat päätöksiä. Miten puolueet muokkaavat sisäisesti poliittisia linjojaan, ja miten jäsenet pääsevät vaikuttamaan niihin?

Puoluejäsenten pääsy poliittisia linjauksia tekeviin työryhmiin on demokratian ytimessä. Suomalainen vaalijärjestelmä antaa äänestäjille mahdollisuuden vaikuttaa siihen, kuka valitaan mihinkin tehtävään, mutta politiikan asialinjauksissa kansalaisilla ei ole juuri lainkaan suoria mahdollisuuksia vaikuttaa – vaaleissa kansalaisille tarjotaan kymmenkuntaa poliittista ”pakettia”, joiden välillä äänestäjä valitsee, mitä puoluetta äänestää. Äänestämistä täydentävät erilaiset keinot kuten kansalaisaloitteet, mielenilmaukset, suorat yhteydenotot päätöksentekijöihin sekä kansalaisyhteiskunnan toteuttama vaikuttamistyö ja lobbaus, mutta suurin reitti poliittisiin linjauksiin vaikuttamiseen kulkee edelleen puolueiden päätöksenteon kautta. Siksi on demokratian kannalta tärkeää, että linjauksia ei muodosta esimerkiksi pelkkä puoluejohto puoluejohtajilta käsin, vaan myös puolueiden jäsenet ja sitä kautta kansalaiset pääsevät vaikuttamaan niihin jo ennen vaaleja.

Puolueiden politiikkalinjauksia valmistelevat sekä puolueiden henkilökunta että niiden johtoelimet, mutta myös erilaiset työryhmät, joissa toimii puolueiden jäseniä. Tarkkoja määräyksiä työryhmistä ei yleensä löydy puolueiden säännöistä, joten niiden asema vaihtelee paitsi puolueiden välillä, myös saman puolueen sisällä eri aikoina. Osa työryhmistä toimii hyvin epämuodollisesti, kun taas toisissa puolueissa työryhmillä on virallisempi asema.

Puolueiden työryhmät

Työryhmien määrässä ja toiminnassa on paljon eroja puolueiden välillä. Työryhmien määrällä mitattuna laajinta toiminta on SDP:llä, jolla oli kaudella 2017–2020 peräti 24 poliittisia sisältöjä pohdittavaa työryhmää, ja kaudella 2020–2023 yhteensä 22 työryhmää, joista osa jakautui vielä erillisiin jaostoihin.

Jonkin verran vähemmän työryhmiä on kokoomuksella, keskustalla, vihreillä, vasemmistoliitolla ja RKP:llä: näissä puolueissa työryhmiä on yhdestätoista seitsemääntoista. Työryhmien määrä vaihtelee kuitenkin ajoittain. Kaikki nämä työryhmät ovat nimenomaan poliittisia sisältöjä pohtivia työryhmiä, pois lukien osa RKP:n työryhmistä: RKP:n kahdestatoista työryhmästä järjestöllisiä asioita käsittelee neljä työryhmää, kuten ansiomerkkityöryhmä sekä puolueen talousasioita valvova talousvaliokunta.

Kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten työryhmistä ei kirjoitushetkellä löytynyt tietoa julkisista lähteistä. Liike Nytin työryhmätoimintaa suunnitellaan käynnistettäväksi vuoden 2021 aikana.

Tyypillisesti puolueiden työryhmät on asetettu valmistelemaan tiettyä ohjelmaa tai asiakirjaa joko puoluehallitukselle tai puoluekokoukselle. Osassa puolueista työryhmät voivat myös antaa itsenäisesti lausuntoja ajankohtaisiin asioihin, mutta toisissa puolueissa tällaista mahdollisuutta ei ole: esimerkiksi vasemmistoliiton työryhmillä ei ole oikeutta ottaa itsenäisesti kantaa asioihin, vaan kannanotot tekee puoluehallitus.

Useimmissa puolueissa työryhmät asetetaan tietyksi toimintakaudeksi, joka vaihtelee tyypillisesti yhdestä kolmeen vuoteen, eikä työryhmiin voi liittyä kesken työryhmän toimintakauden. Poikkeus tähän on kokoomus, jonka työryhmiin jäsenet voivat tulla mukaan milloin tahansa, ja jonka työryhmäkäytäntöjä kuvataan tarkemmin alla. Keskustassa on lisäksi rajattu työryhmien jäsenyyttä siten, että yksi henkilö voi pääsääntöisesti olla jäsenenä vain yhdessä työryhmässä kerrallaan.

Joissain puolueissa työryhmien painoarvoa on haluttu vahvistaa suoraan säännöissä annetuilla oikeuksilla. Esimerkiksi vihreissä, vasemmistoliitossa ja Liike Nytissä työryhmillä on sääntömääräinen oikeus tehdä aloitteita puoluekokoukselle. Toisaalta kaikissa näissä puolueissa sama aloiteoikeus on myös puolueen jäsenillä, joten työryhmän aloiteoikeus ei varsinaisesti laajenna yksittäisen jäsenen oikeuksia vaikuttaa – toki työryhmällä voi olettaa olevan puoluekokouksessa enemmän painoarvoa kuin yksittäisellä jäsenellä tai jäsenillä.

Kokoomuksen kaikille jäsenille avoimet työryhmät

Kokoomuksella on käytössä kaikille jäsenille avoimia ohjelmatyön verkostoja ja vaikuttajaryhmiä, joissa jäsenillä on mahdollisuus puhua politiikkaa ja osallistua puolueen ohjelmatyöhön. Kokoomuksen uudistetut ohjelmatyön verkostot ja vaikuttajaryhmät perustettiin Lappeenrannan puoluekokouksessa vuonna 2016.

Ohjelmapäällikkö **Antti Vesalan** mukaan uudistuksen taustalla oli laajempi keskustelu politiikan tekemisen uudistamisesta ja avoimuuden lisäämisestä. ”Koimme, että taitelu ihmisten ajasta kiristyy koko ajan. Silloin osallistuminen vain oman piirijärjestön byrokraattiseen toimintaan ei välttämättä motivoi tarpeeksi, vaan on voitava tarjota myös mahdollisuutta osallistua suuremmin politiikan tekemiseen. Halusimme asettaa kynnyksen osallistumiseen mahdollisimman matalaksi.”

Kaikille jäsenille avoimia ryhmiä eli verkostoja on tällä hetkellä seitsemäntoista. Niiden aihealueet noudattavat nykymuodossaan pääosin eduskunnan valiokuntajakoa. Lisäksi on puolue toiminnan muotojen yleiseen kehittämiseen keskittyvä ”toimintafoorumi” ja poikkihallinnollisesti senioreiden asioihin keskittyvä ”seniorifoorumi”. Puolueen jäsenet voivat ilmoittautua mukaan haluamiinsa verkostoihin älypuhelimella ladattavan jäsensovelluksen kautta.

Verkostot määritellään kahden vuoden sykleissä ja niiden puheenjohtajiston nimittää puoluehallitus, joka määrittelee myös verkostojen mandaatin. Verkostot ovat avoimia kaikille kokoomuksen jäsenille. Verkostot voivat myös organisoida sisäisiä työryhmiä aihekohtaisesti ja kutsua työhönsä mukaan esimerkiksi ulkopuolisia asiantuntijoita. Verkostot osallistuvat puolueen ohjelmien valmisteluun, ja niiltä saatetaan pyytää sparraustukea myös yksittäisiä asioita koskevissa linjauksissa.

Verkostoille on määritelty yleiset ohjaavat periaatteet, kuten etteivät ne voi julkisuudessa ottaa puolueen nimissä kantaa asioihin. Niiden puheenjohtajille ja sihteereille järjestetään kulloisenkin kauden alussa yhteiskoulutus. Kaikki puheenjohtajat ja sihteerit eivät kuitenkaan vaihdu kahden vuoden välein. Muuten verkostot voivat itse järjestää oman toimintansa. Puolue tarjoaa rahallista tukea esimerkiksi kokouskustannuksia maksamalla.

Verkostomainen ja jäseniä kokoon tuova toiminta on luontevaa kokoomukselle. ”Demokratia ja avoimuus ovat aatteen peruskivissä ja näkyvät myös puolueen nimessä”, Vesala tiivistää.

4.2. Jäsenkyselyt päätöksenteon tukena

Luvuissa 3.1 ja 3.2 on käsitelty jäsenäänestyksiä, joiden kautta puolueen jäsenet voivat vaikuttaa puolueensa ehdokkasiin ja muutamissa tapauksissa myös poliittisiin linjauksiin. Laajojen jäsenäänestysten rinnalla puolueet ovat ottaneet aiempaa enemmän käyttöön myös vähemmän sitovia jäsenkyselyitä, joiden avulla kerätään tietoa puolueen toiminnan ja päätöksenteon tueksi. Jäsenkyselyt eivät ole säännöissä määrätty tapa toimia eikä niillä ole virallista asemaa, mutta parhaimmillaan jäsenkyselyiden tuloksia käytetään toiminnan kehittämisen ja poliittisen päätöksenteon tukena.

Jäsenkyselyitä on erilaisia. Yleisestä yhdistystoiminnasta ovat tuttuja erilaiset järjestölliset kyselyt, kuten jäsenyytyväisyyskyselyt, joilla selvitetään jäsenten tyytyväisyyttä puolueeseen ja sen toimintaan. Järjestölliset kyselyt ovat tärkeä työkalu puolueen organisaation ja toiminnan kehittämiseen, ja ne antavat puolueen jäsenille mahdollisuuden kertoa, millaista toimintaa ja vaikutusmahdollisuuksia he kaipaavat puolueeltaan. Esimerkiksi SDP toteuttaa vuosittain jäsenyytyväisyyskyselyn, jonka puitteissa puolue soittaa kaikille jäsenilleen.⁵⁷

Järjestöllisten kyselyiden vaikutus politiikkaan on vähäinen, koska ne keskittyvät tyypillisesti konkreettisiin toimintatapoihin eivätkä poliittisiin linjauksiin. Järjestöllisillä kyselyillä voi kuitenkin olla tärkeä rooli esimerkiksi osallisuuden vahvistamisessa, jos vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat tuoda niissä esiin erityistarpeitaan.

Toimintatapoja ja tyytyväisyyttä arvioivien järjestöllisten kyselyiden ohella puolueet toteuttavat myös päätöskyselyitä, joilla puolueet selvittävät jäsenistönsä mielipidettä yhteen konkreettiseen päätökseen. Esimerkiksi vuonna 2011 keskusta järjesti jäsenkyselyn, jolla kysyttiin jäsenistön mielipidettä hallitusneuvotteluihin osallistumisesta. Kyselyyn vastasi yli 4 100 puolueen jäsentä, joista noin 80 % kannatti hallitusneuvotteluihin osallistumista. Kyselyn perusteella puolue päätti osallistua neuvotteluihin, mutta neuvottelut eivät johtaneet keskustan osallistumiseen hallitukseen. Kristillisdemokraatit taas kyselivät vuonna 2017 jäsenistöltään, tulisiko puolueen asettaa oma ehdokas presidentinvaaleihin. Tällaiset kyselyt ovat hyvin selkeitä, sillä niissä on konkreettinen kyllä/ei-valintatilanne.

Päätöskyselyiden rinnalla puolueet toteuttavat myös yleisempiä kyselyitä poliittisten linjausten tekemisen tueksi. Toisin kuin päätöskysely, tällainen kysely ei liity yhteen tiettyyn ratkaisuun, vaan on tarkoitettu esimerkiksi tueksi puolueen työryhmien ja päättäjien työskentelyä varten. Esimerkkinä voidaan pitää kokoomuksen vuonna 2018 toteuttamaa jäsenkyselyä, jossa kysyttiin jäsenistön kantaa Alkon monopoliasemaan. Yli 80 % vastaajista kannatti monopoliaseman purkamista, ja pian kyselyn jälkeen kokoomuksen puoluehallitus asettui samalle kannalle.⁵⁸ Laajimmin tällaisia kyselyitä teettävät kristillisdemokraatit, joiden jäsenkyselyistä kerrotaan enemmän ohessa.

⁵⁷ SDP 2019.

⁵⁸ Nyman 2018.

Puolueiden ohella jäsenkyselyjä teettävät myös puolueiden lähioorganisaatiot, kuten ajatuspajat ja puolueediat. Hyvänä esimerkkinä tästä on vihreiden (sittemmin lakkautetun) puoluemedian Vihreän Langan vuonna 2013 toteuttama kysely, jolla lehti keräsi tietoa puolueen jäsenten näkemuksista muun muassa vihreiden hallituspolitiikan ja yksittäisten ministerien onnistumista, puolueen tulevia kärkiehdokkaita ja tiettyjä poliittisia kysymyksiä koskien. Kyselyn tulokset julkaistiin Vihreässä Langassa lokakuussa 2013. Kyselyssä kysyttiin jäsenten kantaa esimerkiksi siihen, pitäisikö vihreiden lähteä hallituksesta, jos Fennovoiman ydinvoimalahanke hyväksytään. Noin vuotta myöhemmin tämä tilanne toteutui, ja vihreät päättivät jättää hallituksen. Jäsenkyselyssä 48 % vastaajista oli vastustanut ja 38 % kannattanut hallituksesta lähtemistä tässä tilanteessa, mutta kyselyyn oli vastannut vain noin joka seitsemäs puolueen jäsen.

Akateemiset kyselyt

Puolueiden tai niiden lähiyhteisöjen käyttöön tarkoitettujen kyselyiden ohella on hyvä huomioida myös tutkimustarkoitukseen tehtävät kyselyt. Suomessa tutkijat ovat keskittyneet yleensä kansanedustajille tai vaaliehdokkaille tehtäviin kyselytutkimuksiin sekä puolueiden kannatuskyselyihin, joissa pyritään selvittämään jäsenten sijaan kaikkien äänestäjien mielipiteitä.

Akateemista tutkimusta suomalaisten puolueiden kannattajista ja äänestäjistä on melko paljon, mutta puoluejäsenistä selvästi vähemmän. Todennäköisesti laajin katsaus puolueiden jäseniin on vuonna 2017 julkaistu tutkimus ”Puolueiden rakenteen ja jäsenistön verkostot”.⁵⁹ Tämän tutkimuksen poikkeuksellisen laajan tutkimusaineiston pohjalta on tehty myös useita muita tutkimuksia, raportteja ja katsauksia, joissa on tutkittu esimerkiksi puoluejäsenten ammatillista taustaa⁶⁰ ja puoluejäsenten sosiaalista asemaa.⁶¹ Yhdessä tutkimuksessa on vertailtu vihreiden jäsenten ja puolueen kannattajien välisiä sosioekonomisia eroja.⁶² On tutkittu myös puoluejäsenten erilaisia käsityksiä riskeistä.⁶³ Tällaiset akateemisten tutkimusten yhteydessä tehtävät kyselyt voivat tarjota puolueille arvokkaita taustatietoja puolueen jäsenistä, mutta niiden vaikutus puolueiden sisäiseen päätöksentekoon on todennäköisesti vähäinen.

---

⁵⁹ Koiranen ym. 2017.

⁶⁰ Saarinen, Koivula, Koiranen & Sivonen 2018.

⁶¹ Keipi ym. 2017.

⁶² Saarinen, Koivula & Sivonen 2017.

⁶³ Koivula, Keipi, Saarinen & Räsänen 2018.

Kritiikkiä jäsenkyselyitä kohtaan

Jäsenkyselyt eivät ole ongelmaton tapa lisätä jäsenistön vaikutusmahdollisuuksia. Kiireisissä tilanteissa, esimerkiksi hallitusneuvottelujen yhteydessä, vastaukset saatetaan tarvita muutamassa päivässä, jolloin käytännössä vain sähköinen kysely on mahdollinen. Tällainen kysely ei kuitenkaan tavoita kaikkia puolueiden jäseniä.

Kyselyitä koskevat myös monet samat haasteet kuin kansanäänestyksiä: vastausprosentti saattaa jäädä hyvin alhaiseksi, mikä vähentää tulosten edustavuutta. Usein yhteen aiheeseen liittyvään kyselyyn vastaavat vain ne, jotka tuntevat erityisen vahvasti tähän yhteen kysymykseen liittyen. Tällöin riskinä on se, että kyselyllä saadaan tietää pelkästään pienen, mutta äänekkään vähemmistön mielipide. Toisaalta jos kaikille jäsenille on kuitenkin tarjottu tasavertainen mahdollisuus osallistua ja tätä mahdollisuutta ei ole haluttu käyttää, voidaan tulosten hyödyntämistä pitää silti perusteltuna. Kysely tyypistyy helposti myös mustavalkoiseksi kyllä/ei-valinnaksi, joka ei ota huomioon erilaisia vaihtoehtoja ja sävyeroja.

Yhtenä haastekokonaisuutena voidaan pitää tulosten hyödyntämistä ja niistä tiedottamista. Osa puolueista kertoo julkisuuteen kyselyiden tulokset ja vastausprosentin, mutta toiset katsovat näiden kuuluvan vain puolueen sisäiseen käyttöön. Jos kyselyn tuloksia ja vastausprosenttia ei kerrota julkisuuteen eikä puolueen jäsenille, voi herätä kysymyksiä siitä, kuinka laajasti tällaisia tuloksia voidaan käyttää poliittisten päätösten perustelemiseen. Kyselyt voivat kärsiä myös johdattelevasta kysymyksenasettelusta.

Haasteistaan huolimatta jäsenkyselyt voivat antaa jäsenille arvokkaan tilaisuuden vaikuttaa puolueen asioihin ja tarjota puolueen päättäjille tärkeää tietoa jäsenten toiveista ja mielipiteistä päätöksenteon tueksi.

Riskinä on se, että kyselyllä saadaan tietää pelkästään pienen, mutta äänekkään vähemmistön mielipide.

Kristillidemokraattien jäsenkyselyt ja kyselytunnit

Kristillidemokraatit kuulevat jäseniään säännöllisesti myös sähköisillä jäsenkyselyillä. Jäsenkyselyitä tehdään pääasiassa ajankohtaisista poliittisista aiheista tukemaan puolueen eduskuntaryhmän työtä ja kannanmuodostusta, jotta voidaan olla varmoja, että puolueen edustajien toiminta eduskunnassa edustaa puolueen jäsenistön näkemyksiä. Jäsenkyselyjä tehtiin vuonna 2020 esimerkiksi hallituksen koronatoimiin ja ilmastonmuutokseen liittyen.

Puoluesihteeri **Asmo Maanselän** mukaan on paitsi hyödyllistä nähdä, kuinka suuri osa jäsenistöstä kannattaa tiettyä kantaa, myös koota jäseniltä ajatuksia avoimilla kyselyillä. Jäsenkyselyiden avointen kysymysten kautta onkin saatu hyvää sisältöä esimerkiksi hallitukselle esitettyihin kirjallisiin kysymyksiin sekä pidemmällä aikavälillä myös syötteitä puolueen ohjelmatyöhön. Jäsenkyselyiden tuloksista uutisoidaan säännöllisesti puolueen omassa KD-lehdessä.

Puolueissa on erilaisia tapoja käydä säännöllistä vuoropuhelua puolueen johdon tai eduskuntaryhmän ja kentän välillä. Kansalliseen politiikkaan osallistuvien on puolueesta riippumatta tärkeää pitää sormi jäsenistön pulssilla. Yksi yleinen tapa tähän on eduskuntaryhmien ja puoluejohdon kierrokset kentällä jäseniä tapaamassa. Vuonna 2020 iskenyt koronaviruspandemia ja sen aiheuttamat poikkeusolot tekivät kentän kiertämisen hetkellisesti mahdottomaksi. Kristillidemokraatit reagoivat poikkeusoloihin käynnistämällä live-kyselytunnit puolueen Facebook-sivulla. Maanselän vetämillä kyselytunneilla puolueen jäsenille on tarjottu suora mahdollisuus esittää kysymyksiä ja kommentteja puolueen kansanedustajille.

Maanselän mukaan kyselytunnit tarjoavat mahdollisuuden molemminpuoliselle ajatustenvaihdolle. Kansanedustajat saavat mahdollisuuden kertoa ajankohtaisista aiheista eduskunnassa, ja puolueen jäsenet saavat mahdollisuuden kysyä ja tuoda omia ajatuksiaan esille. KD-liven kaltaiset uudet osallistumistavat tulevat puolueissa jatkossa nopeuttamaan ja helpottamaan kentän kuulemista.

4.3. Uusien teknologioiden hyödyntäminen

Politiikka ja poliittinen keskustelu tapahtuvat nykyään yhä useammin verkossa. Erityisesti sosiaalinen media on nähty eri tilanteissa sekä mahdollisuutena demokratisoida ja laajentaa osallistumista että vakavana uhkana koko demokraattiselle järjestelmälle. Kansainvälisesti sekä uudet että vanhat puolueet etsivät uusia tapoja hyödyntää teknologiaa ja sen suomia uusia mahdollisuuksia. On pohdittu, voisiko uusi teknologia tarjota ihmisten kaipaamia osallistumismahdollisuuksia ja sitä kautta kääntää laskevat jäsenmäärät ja vähenevän puolueosallistumisen takaisin nousuun.⁶⁴

Teknologian vaikutukset eivät ole yksiselitteisiä: toisaalta puolueet ovat luoneet jäsenilleen uusia keskustelualustoja ja vaikuttamiskanavia internetissä, toisaalta keskustelu ja mielipiteiden kerääminen on laajentunut jäsenistöstä myös muihin kansalaisiin, mikä saattaa vähentää puoluejäsenyyden kiinnostavuutta entisestään.⁶⁵ Eräiden tutkimusten mukaan jäsenen laajemmat vaikutusmahdollisuudet voivat nostaa jäsenmäärää, mutta vähentää varsinaista osallistumista.⁶⁶ On myös esitetty, että laskevat jäsenmäärät ja vähenevä kiinnostus puolue toimintaan liittyvät laajoihin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, joiden vaikutuksia puolueet eivät voi yksin muuttaa.⁶⁷ Mahdollisista haasteista huolimatta teknologian hyödyntäminen on tullut jäädäkseen.

Puolueiden verkkoalustat

Ulkomaisten puolueiden tapaan myös suomalaiset puolueet ovat kukin omista lähtökohdistaan pyrkinneet hyödyntämään internetiä ja muita teknologisia välineitä toiminnassaan. Verkossa toimivista puolueiden vaikutuskanavista julkisuudessa parhaiten on ollut esillä Liike Nytin verkkoalusta, jota kuvataan ohessa. Liike Nytin varsinainen rakenne on melko perinteinen paikallisyhdistyksiin ja piirijärjestöihin, mutta puolue käyttää neuvoa-antavia verkkoäänestyksiä päätöksenteon pohjana. Nettiparlamentin lisäksi Liike Nytilä on myös oma mobiilisovellus, joka on kaikille avoin. Myös muutamalla muulla puolueella on käytössä tällaisia verkkopohjaisia vaikutuskanavia.

Sosiaalinen media on nähty eri tilanteissa sekä mahdollisuutena demokratisoida ja laajentaa osallistumista että vakavana uhkana koko demokraattiselle järjestelmälle.

⁶⁴ Cross & Katz 2013, s. 123.

⁶⁶ Scarrow ym. 2017, s. 248.

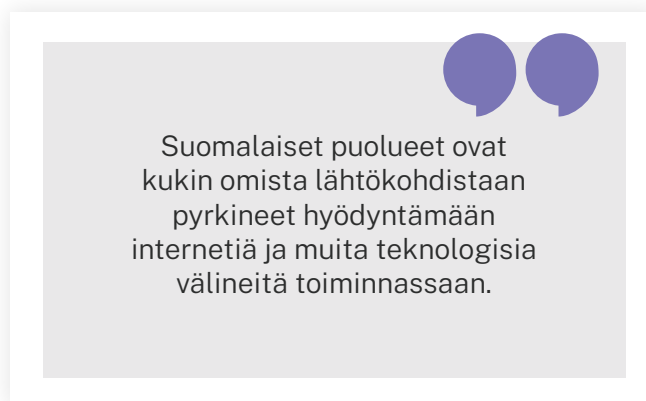
⁶⁵ Cross & Katz 2013, s. 124.

⁶⁷ Esim. Cross & Katz 2013, s. 173.

Liike Nytin ohella laajin järjestelmä on käytössä SDP:llä, joka on ottanut käyttöön Kansalaispaneeli-sovelluksen, jonka käyttäjänä voi vastata ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tämä sovellus ei ole kuitenkaan rajattu pelkästään puolueen jäsenille, vaan on avoin kaikille. Kansalaispaneelissa toteutettavien kyselyiden tulokset raportoidaan SDP:n puoluejohdolle, puoluehallitukselle ja työryhmille sekä kansanedustajille, jotta niitä voidaan käyttää apuna päätöksenteossa ja työskentelyssä. Sovelluksen kautta saa myös tietoa ja voi jättää palautetta SDP:n politiikasta. Ennen oman sovelluksen lanseeraamista samoja tietoja kerättiin sähköpostikyselyiden kautta, mutta puolue toteuttaa edelleen myös perinteisempiä palautekyselyitä, kuten edellisessä luvussa on kuvattu.

Myös RKP on ottanut käyttöön verkkosovelluksen, jonka kautta sekä äänestäjät että jäsenet saavat tietoa puolueen toiminnasta ja pystyvät vaikuttamaan siihen. Sovelluksen nimi on suomeksi Leppäkerttu – RKP ja ruotsiksi Nyckelpigan – SFP. Sovelluksen kautta välitetään tärkeitä tiedotteita puolueen toiminnasta. Puoluekokouksen aikana puoluekokousedustajat saavat sovelluksen kautta myös ajankohtaista tietoa kokouksen kulusta.

Muista puolueista keskusta tarjoaa nettisivuillaan mahdollisuutta vastata muutamiin ajoittain vaihtuviin kysymyksiin. Osa kysymyksistä muistuttaa palautekyselyitä esimerkiksi hallituksen toimien onnistumisesta, toisilla kysymyksillä tiedustellaan enemmän poliittisia mielipiteitä. Muut puolueet tarjoavat jäsenille ja kiinnostuneille nettisivuillaan lähinnä yleisen palaute- tai kyselylomakkeen, jonka kautta voi antaa avoimia vastauksia.

Liike Nytin verkkoalusta

Liike Nyt on ottanut käyttöön nettiparlamentin keinona vahvistaa jäsenten ja liikkeestä kiinnostuneiden osallistumista päätöksentekoon. Nettiparlamentin tarkoituksena on Liike Nytin ideologian mukaisesti mahdollistaa ihmisille osallistuminen heitä itseään koskevaan päätöksentekoon, kertoo puolueen varapuheenjohtaja **Karoliina Kähönen**.

Nettiparlamentti on internet-foorumi, jossa rekisteröityneet käyttäjät voivat keskustella ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä. Nettiparlamentissa järjestetään lisäksi äänestyksiä, joiden aiheet liittyvät usein ajankohtaiseen työhön eduskunnassa. Äänestysten tarkoitus on siis tukea puolueen eduskuntaryhmän työtä. Nettiparlamenttia hyödynnetään lisäksi myös puolueen ohjelmatyössä ja sen kautta voi osallistua puolueohjelman laatimiseen.

Nettiparlamenttia pilotoitiin hallituksen uuden sosiaali- ja terveystalvumallin kohdalla. Nettiparlamentissa järjestettiin äänestys, jossa puolueen jäseniltä kysyttiin, pitäisikö puolueen tukea hallituksen esittämää mallia vai laatia oma vaihtoehtoinen malli. Kyselyyn vastanneesta 4000–5000 puolueen jäsenestä noin 90 % äänesti puolueen oman mallin puolesta. Tämän jälkeen Liike Nytin omaa mallia ryhdyttiin laatimaan asiantuntijavetoisesti. Työhön saattoi osallistua myös nettiparlamentin kautta, ja valmis malli vietin lopulta nettiparlamentin äänestykseen.

Valtakunnallisen tason aiheiden lisäksi nettiparlamentissa keskustellaan myös paikallistason kysymyksistä. Rekisteröityessään foorumille käyttäjät ilmoittavat oman vaalipiirinsä ja tulevat siten ohjatuiksi oikeisiin keskusteluihin. Paikallistasolla nettiparlamentin kautta olisi voinut osallistua keskusteluun esimerkiksi Tampereen uudesta raitiolinjasta.

Entä miten nettiparlamentti heijastelee Liike Nytin ideologiaa? “Päätöksenteon on perustuttava tietoon, tutkimukseen, faktaan ja asiantuntemukseen”, Kähönen sanoo.

Nettiparlamenttia voitaisiin käyttää Kähösen mukaan myös kansalaisaloitteiden valmisteluun. Parhaimmillaan nettiparlamentista voisi löytyä suoraan 50 000 tarvittavaa allekirjoittajaa kansalaisaloitteen viemiseksi eduskunnan käsittelyyn.

Nettiparlamentti toimii julkaisun kirjoitushetkellä internet-selaimilla. Työn alla oli kuitenkin myös jo oma mobiililaitesovellus.

4.4. Demo Finland vahvistaa puolueiden ohjelmallisuutta

Puolueiden ohjelmallisuuden edistäminen on yksi Demo Finlandin toiminnan painopisteistä. Erityisesti Myanmarissa ja Tunisiassa on tuettu puolueita ohjelmien kehittämisessä, ja ohjelmallisuuden merkitys on yksi keskeisistä teemoista Myanmarin ja Tunisian politiikkakoulujen kursseilla. Tunisiassa Demo Finlandin kumppanijärjestö CEMI on tukenut puolueita strategisen työn ja ohjelmatyön tekemisessä. Vuoden 2019 loppuun mennessä yhteensä 13 puolueella oli strategiset suunnitelmat tehtynä.

Demo Finland ja sen hollantilainen kumppanijärjestö NIMD perustivat Myanmarin politiikkakoulun vuonna 2014 tukeakseen maan demokratiakehitystä. Tavoitteina on, että puolueiden yhteistyö vahvistuu, puoluetoimijat edustavat paremmin kansalaisten näkemyksiä ja että myös naiset ja nuoret ovat paremmin edustettuina puolueissa. Poliittikkakoulu toimii viidessä itäisessä osavaltiossa sekä Yangonin alueella.

Myanmarissa on yli 90 puoluetta, joista valtaosa on eri etnisten ryhmien pienpuolueita. Puolueiden politiikkatyön suunnittelu tarvitseekin tukea, jotta ne voivat selkeästi kertoa kansalaisille, millaista politiikkaa ne ajavat. Puolueiden strategisen ohjelmatyön tukeminen edistää kansalaisten mahdollisuuksia tehdä perusteltuja valintoja demokraattisissa vaaleissa, joten ohjelmallisuus on tärkeää demokratian ja puolueiden vastuuvollisuuden toteutumiseksi.

Myanmarin politiikkakoulun kursseilla opiskellaan esimerkiksi politiikan teoriaa, tasa-arvokysymyksiä ja poliittikkona toimimisen hyviä käytäntöjä sekä tutustutaan kansainvälisiin esimerkkeihin puolueityöstä ja demokratioitumisprosesseista. Esimerkiksi vuoden 2020 yleisvaalien alla puolueita koulutettiin erityisesti poliittikkalinjausten tekemisestä, jotta puolueet voisivat kampanjoida poliittikkavetoisesti. Noin kaksi kolmasosaa politiikkakoulun yli 300 alumnista oli ehdolla vaaleissa, ja näistä 42 tuli valituksi osavaltiotason parlamentteihin. Poliittikkakoulun kurssit ovat kussakin osavaltiossa noin kolmeviikkoisia ja kaikille osavaltion puolueille avoimia koulutusohjelmia, joissa puoluerajat ylittävä yhteistyö toteutuu käytännössä. Myös alumneille on toimintaa, ja osallistujat jakavat oppimaansa kurssien jälkeen puolueissaan. Myanmarin politiikkakoulu edistää myös puolueiden välistä yhteistyötä. Kaikki kurssit järjestetään monipuoluepohjalta, ja ensimmäinen pysyvä monipuoluefoorumi perustettiin Shanin osavaltion 12 puolueelle vuonna 2018. Foorumi on esimerkiksi tuottanut yhteisiä lakiesityksiä osavaltiotasolla.

Puolueiden sisäisen demokratian kannalta on kuitenkin tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, miten ohjelmia valmistellaan ja kuka niistä päättää. Myanmarissa näiden kysymysten tarkempi arviointi on ollut osa etenkin EU-rahoitteen Step Democracy -ohjelman toimintaa, jossa Demo Finland tukee erityisesti naispoliitikkojen osaamisen ja osallistumisen vahvistamiseen tähtäävää koulutusta sekä tekee vaikuttamistyötä puolueiden parissa tasa-arvotyön kehittämiseksi. Osana hankkeen arviointia seurataan esimerkiksi puolueiden käytäntöjä ohjelmallisen työn kehittämisessä ja puolueiden jäsenten osallistamisessa siihen. Poliitikkojen koulutuksissa käsitellään myös tätä edustuksellisuuden toteutumista puolueiden rakenteissa, mikä tähtää jäsenten vaikutusmahdollisuuksien vahvistamiseen puolueiden poliittikkalinjauksissa.

Lopuksi

Kiinnostus puolue toimintaan on hiipunut jo useita vuosikymmeniä. Kansalaisten innostus liittyä jäseniksi ja toimia puolueissa on selvästi vähentynyt ja puolueet ovat etääntyneet kansalaisista – tai ainakin kansalaisista tuntuu siltä. Media nostaa esiin lähinnä puolueiden johtajia ja erilaisia kohuja taustalla tapahtuvan ohjelmityön ja puoluedemokratian päätösten sijaan. Joidenkin mukaan aika on ajanut ohi puolueista ja politiikka on siirtymässä kokonaan uusiin vaikutuskanaviin, kuten sosiaaliseen mediaan tai yhden asian liikkeisiin.

Mikään muu taho ei kuitenkaan voi hoitaa puolueiden tehtäviä. Puolueet kokoavat yhteen kansalaisten mielipiteet, muokkaavat niistä kokonaisvaltaisia ohjelmia ja tarjoavat äänestäjille vaihtoehtoja yhteiskunnan kehittämiseen. Puolueiden kautta myös siirtyy kokemusta ja osaamista aloitteleville poliitikoille. Siksi toimivat, ohjelmalliset ja ennen kaikkea sisäisesti demokraattiset puolueet ovat kaikkien etu, ja välttämätön osa todellista ja toimivaa demokratiaa. Kuten tässä selvityksessä nähdään, puolueet eivät ole jämähtäneet menneisyyteen vaan ovat määrätietoisesti laajentaneet sisäistä demokratiaansa ja kehittäneet jäsenten vaikutusmahdollisuuksia. 2020-luvun suomalaisissa puolueissa jäsenillä on monia eri keinoja, joiden kautta he saavat äänensä kuuluviin päätöksenteossa.

Tässä teoksessa on esitelty jäsenten vaikuttamiskeinoja, mutta kyseessä ei ole tyhjentävä katsaus suomalaisten puolueiden sisäiseen demokratiaan. Tärkeitä sisäisen demokratian aiheita riittäisi vielä vaikka toiseen kokonaiseen selvitykseen: jäsenten omat aloitteet, puoluehallituksen ja -valtuuston käytännöt, puolue medioiden merkitys puolueiden sisäisessä keskustelussa, vammaisten ihmisten osallistuminen puolue toimintaan, kielivähemmistöjen asema... Toivomme, että keskustelu suomalaisten puolueiden sisäisestä demokratiasta edelleen jatkuu ja laajentuu tulevaisuudessa.

Selvitystyön lisäksi kentällä on paljon tilaa myös akateemiselle tutkimukselle. Kiinnostavia tutkimusaiheita riittää: miten hyvin eri puolueiden sisäisen demokratian keinot toimivat? Tuottavatko jäsenäänestykset enemmän vai vähemmän edustavan ehdokasjoukon kuin puolue johdon toteuttama ehdokasvalinta? Lisääkö sisäisen demokratian kehittäminen kansalaisten kiinnostusta osallistua puolue toimintaan? Millaiset ihmiset valikoituvat puoluekokouksiin päättämään koko yhteiskuntaan vaikuttavista asioista, ja miksi? Puolueet ovat ratkaisevan tärkeitä yhteiskunnallisia vaikuttajia, joiden sisäiset käytännöt vaikuttavat suoraan politiikkaan ja sitä kautta kaikkiin kansalaisiin, ja siksi puolueiden tutkimus on olennainen osa yhteiskunnallista keskustelua.

Joissain tutkimuksissa on pyritty asettamaan puolueet yksinkertaiselle akselille vähemmän demokraattisesta enemmän demokraattiseen. Ei kuitenkaan ole olemassa vain yhtä oikeaa tapaa olla demokraattinen, vaan erilaisia käytäntöjä ja toimintatapoja voi yhdistellä kontekstiin, aikaan ja puolueeseen sopivaksi kokonaisuudeksi. Suomalaisilla puolueilla onkin valtava kirjo erilaisia toimintatapoja sisäisen demokratian toteuttamiseksi, eivätkä mitkään kaksi puoluetta ole keskenään täysin samanlaiset. Kaikkia suomalaisia eduskuntapuolueita yhdistää kuitenkin sitoutuminen demokratiaan. Kaikki puolueet toteuttavat jäsendemokratiaa omalla tavallaan, ja kaikissa puolueissa pohditaan ja kehitetään käytäntöjä, joiden kautta jäsenten vaikutusmahdollisuuksia ja osallistumista voidaan laajentaa ja puolueen toimintaa voidaan kehittää.

Toivomme, että tämä julkaisu antaa oman panoksensa tähän keskusteluun.

Lähteet

ACE Project (2020). *Parties and candidates*. Noudettu osoitteesta <https://aceproject.org/ace-en/topics/pc/default>.

Borg, S. & Kestilä-Kekkonen, E. (2017) Viisi väitettä osallistumisesta. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, E. & Korvela, P. (toim.), *Poliittinen osallistuminen. Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. SoPhi.

Borz, G., & Janda, K. (2020). Contemporary trends in party organization: Revisiting intra-party democracy. *Party Politics*, 26(1), 3–8.

Cross, W., & Blais, A. (2012). Who selects the party leader? *Party Politics*, 18(2), 127–150.

Cross, W.P. & Katz, R.S. (2013). *The Challenges of Intra-Party Democracy*. Oxford University Press.

Demker, M., Heidar, K., & Kosiara-Pedersen, K. (2020). *Nordic Party Members. Linkages in Troubled Times*. Rowman & Littlefield International.

European Commission for Democracy through Law (The Venice Commission) (2010). *Guidelines on Political Party Regulation* (CDL-AD(2010)024). Noudettu osoitteesta [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)024-e)

International IDEA (2020). New Forms of Political Party Membership. *Political Party Innovation Primer 5*. Noudettu osoitteesta <https://www.idea.int/publications/catalogue/new-forms-political-party-membership>

Jutila, K. (2003). *Yksillä säännöillä, kaksilla korteilla? Empiirinen tutkimus Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta* (väitöskirja, Tampereen yliopisto). Noudettu osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67330/951-44-5808-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Karvonen, L. (2014). *Parties, Governments and Voters in Finland. Politics under fundamental societal transformation*. EPCR Press.

Keipi, T., Koiranen, I., Koivula, A. & Saarinen, A. (2017). A deeper look at party members – assessing members’ and supporters’ social structure. *Research on Finnish Society* 10(1), 162–170.

Koiranen, I., Koivula, A., Saarinen, A. & Räsänen, P. (2017). *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. Otavan kirjapaino.

Koiranen, I., Koivula, A., Saarinen, A., & Mickelsson, R. (2019). Kenen joukoissa seisot ja kenen puolesta toimit? Sosiaalidemokraattien ja vihreiden puoluekokoukset edustavuuden näkökulmasta. *Politiikka*, 61(4), 308–336.

Koivula, A., Keipi, T., Saarinen, A., & Räsänen, P., (2018). Risk perceptions across the current political spectrum in Finland: a study of party members. *Journal of Risk Research* 22(3), 1–19.

McElwain, K. & Umeda, M. (2011). Party Democratization and the Salience of Party Leaders. *The Journal of Social Science*, 62(1), 173–193.

- Nyman, R. (5.5.2018). Kokoomuksen puoluehallitus haluaa purkaa Alkon monopolin–KD ärähti: ”Täysin edesvastuutonta”. *Iltalehti*. Noudettu osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/201805052200924445>
- OSCE (2020). *Gender Audit Tool by ODHR*. Noudettu osoitteesta <https://genderaudit.osce.org/>
- Perälä, A. (2018). Hallitsemattomia ”hallittuja sukupolvenvaihdoksia” poliittisten nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen rooli poliittisessa rekrytoinnissa keskustassa, kokoomuksessa ja SDP:ssä 1970–2015. *Politiikka* 60(3), 208–227.
- Railo, E. Niemi, M., Pitkänen, V. & Ruohonen, S. (2016). *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Docendo.
- Saarinen, A., Koivula, A., Koiranen, I. & Sivonen, J. (2018). Kolmijaosta hienojakoisempiin eroihin?: Tarkastelussa kuuden suurimman eduskuntapuolueen jäsenistön ammattirakenteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(2), 132–146.
- Saarinen, A., Koivula, A., & Sivonen, J. (2017). Highly educated but occupationally differentiated: the members of Finland’s Green League. *Environmental Politics* 27(2), 262–372. Noudettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1415741>
- Scarrow, S. (2005). *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives. Implementing Intra-party Democracy*. National Democratic Institute for International Affairs.
- Scarrow, S. E., (2017). The Changing Nature of Political Party Membership. *Oxford Research Encyclopedias*. Noudettu osoitteesta <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-226>
- Scarrow, S.E., Webb, P.D., & Poguntke, T. (toim.). (2017) *Organizing Political Parties. Representation, Participation, and Power*. Oxford University Press.
- SDP (2019). *SDP soittaa jäsenilleen*. Noudettu osoitteesta <https://sdp.fi/fi/blog/jasenkysely/>
- Sitra (2020). *Tutkimus: Suomalaiset pitävät puolueita vanhakantaisina*. Noudettu osoitteesta <https://www.sitra.fi/uutiset/tutkimus-suomalaiset-pitavat-puolueita-vanhakantaisina/>
- Tarasti, L. & Jääskeläinen, A. (2014). *Vaali- ja puoluelainsäädäntö*. Edita Prima Oy.
- UN Women (2011). *Progress of the World’s Women: In Pursuit of Justice*. Noudettu osoitteesta <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2011/7/progress-of-the-world-s-women-in-pursuit-of-justice>
- von dem Berge, B., Poguntke, T., Obert, P. & Tipei, D. (2013). *Measuring Intra-Party Democracy. A Guide for the Content Analysis of Party Statutes with Examples from Hungary, Slovakia and Romania*. Springer.
- Westminster Foundation for Democracy (2020). *Women Political Leaders: The Impact of Gender on Democracy*. Noudettu osoitteesta https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2020/07/WFD_GIWL_July2020_Women-political-leaders.pdf

Puolueiden kansainvälinen demokratiayhteistyö – Demo Finland on kaikkien eduskuntapuolueiden yhteistyöjärjestö. Se toimii demokratian edistämiseksi tukemalla suomalaisten puolueiden sekä uusien ja kehittyvien demokratioiden puolueiden välisiä yhteistyöhankkeita.